

Літаратурны і мастацтва

Выдаецца з 1932 г.
№ 46 (2625)
ПЯТНІЦА
17
лістапада 1972 г.

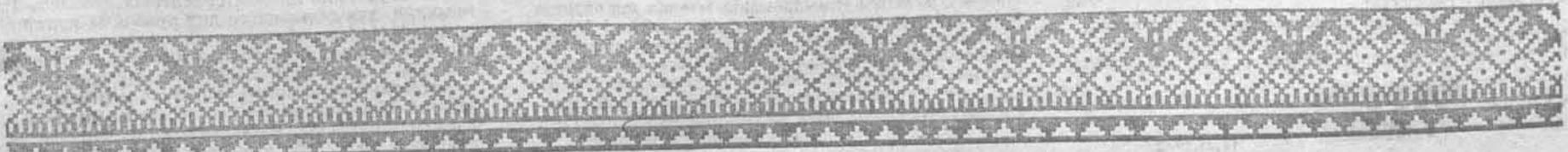
ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

Кіраўнік маладой Савецкай Беларусі Аляксандр Рыгоравіч Чараякоў — у Ільіча ў Горках. Карціна Ул. Стэльмашонка, якая ўзнаўляе гэты эпізод, экспануецца зараз на рэспубліканскай мастацкай выстаўцы «СССР—наша Радзіма».

Фота Ул. КРУКА.

У ПРЭЗІДЫУМЕ ПЛЕНУМА. ВЫСТУПАЕ КАНДРАТ КРАПІВА.

рашаюць творчыя задачы, звязаныя з увекавечваннем памяці герояў і гераічных падзей. Хатынскі і Брэсцкі мемарыялы, Курган Славы, помнікі Я. Купалу і Я. Коласу — сведчаць пра гэта.

Адной з цудоўных наватарскіх якасцей савецкага мастацтва з'яўляецца адзінства і ўзаемазвязь нацыянальных мастацкіх школ. Мастацкія дасягненні аднаго народа памагаюць у развіцці іншым, у работах нашых беларускіх майстроў можна прасачыць творчае скарыстанне вопыту мастацтва розных гістарычных перыядаў і розных народаў. Напрыклад, гэта выразна прасочваецца ў карцінах М. Савіцкага. І разам з тым М. Савіцкі застаецца сапраўды нацыянальным беларускім мастаком, у аснове твораў якога — глыбокае асэнсаванне гісторыі і сучаснасці Беларусі, яе людзей — высакародных, гордых, мужных.

Як відаць з нашых выставак, выдучы тэмы мастацтва рэспублікі — гераічныя падзеі Кастрычніцкай рэвалюцыі і грамадзянскай вайны, Вялікай Айчыннай вайны, змаганне беларускіх партызан і падпольшчыкаў супраць фашысцкіх захопнікаў. У тэме Вялікай Айчыннай вайны поўна і гарманічна ўвасабляецца эстэтычны ідэал савецкага чалавека: гэта заўсёды чалавек, які вышэй за ўсё ставіць інтарэсы свайго сацыялістычнай Айчыны, здольны ў любы момант на подзвіг, здольны да ахвяр у імя Айчыны. Прыгажосцю подзвігу, як вышэйшага выяўлення чалавечага духу, азораны і слаўныя старонкі рэвалюцыйнага мінулага нашага народа, і мірная стваральная праца сённяшніх дзён.

Мы, мастакі, у вялікім даўгу перад сучаснікам, героем нашых дзён. Мала ў нас твораў, якія глыбока б увасобілі прыгажосць працоўнага подзвігу рабочага, працаўніка палёў, вучонага.

Адна з найбольш прагрэсіўных тэндэнцый нашага савецкага мастацтва — яго інтэрнацыяналізм, сцвярдзенне ў вобразах станоўчага героя нашых грамадскіх ідэалаў. У беларускім мастацтве паслядоўна развіваюцца тыя яго якасці, якія ўласцівы ўсяму савецкаму мастацтву ўвогуле. Нашым тварэцтвам яшчэ прадстаць абагуліць многае ў складаным і шматгранным працэсе ўзаемаўзабагачэння і ўзаемаўплыву нацыянальных культур Краіны Саветаў. Беларускуму выяўленчаму мастацтву, мне здаецца, менш за ўсё ўласціва імкненне да нацыянальнай замкнёнасці — і ў гэтым закладзены станоўчыя перспектывы яго развіцця.

Мастацтва сённяшняга дня надзвычай дынамічнае. Мастацкія ідэі, народжаныя той або іншай нацыянальнай школай, хутка станоўча ўсеагульнаму здабыткам. У поспеху беларускай нацыянальнай школы выяўленчага мастацтва ўвасаблены дасягненні нацыянальных школ братніх рэспублік, і мы заўсёды шчыра радуемся, калі нашы сціплыя дасягненні служаць справе развіцця мастацтва братніх нацыянальных рэспублік, справе развіцця ўсяго савецкага выяўленчага мастацтва.

Іменна таму не выпадковы поспех беларускіх выставак за межамі нашай краіны. Іменна па гэтай станоўча адзначана на абмеркаванні і ў цэнтральнай прэсе наша занальная выстаўка ў Маскве.

У нас у рэспубліцы шырочка руху па паліпшэнні работы ў галіне эстэтычнага выхавання працоўных. Паступова гэты рух пераходзіць ад колькасных паказчыкаў да якасных. Выставачная дзейнасць, шэфскія сувязі Саюза мастакоў БССР, тыдні выяўленчага мастацтва становяцца канкрэтней і глыбей. Гэта відаць у сувязях нашых мастакоў з школьнікамі, працаўнікамі сяла; воінамі Савецкай Арміі.

Гаворачы ў цэлым пра наша мастацтва, можна адзначыць узмоцненую пошукі мастакоў не толькі ў шырыні — па лініі новых тэм і сюжэтаў, але і ў глыбіню — у бок грунтоўнага аналізу псіхалагічнага, філасофскага, эмацыянальнага стану душы персанажа, душы мастака.

Шырокія творчыя гарызонты адкрывае перад

мастакамі наша рэчаіснасць. Як і ўся творчая інтэлігенцыя, мастакі Савецкай Беларусі, натхнёныя поспехамі свайго краіны, ідуць насустрач святу 50-годдзя ўтварэння СССР з новымі творчымі поспехамі, з заклапочаным роздумам аб тым, што яшчэ трэба зрабіць.

ЭПОХА, ЖЫЦЦЁ, МУЗЫКА

З даклада старшыні праўлення Саюза кампазітараў БССР Р. ШЫРМЫ

САВЕЦКІЯ ЛЮДЗІ ганарацца тым, што наша мастацтва з'яўляецца важным фактарам выхавання чалавека камуністычнага грамадства, фарміруе ў ім пачуццё інтэрнацыянальнай дружбы. Музыка таксама мае вялікі ўплыў на эмацыянальны свет чалавека. Беларускія кампазітары, аб'яднаныя ў творчым саюзе, разумеюць сваю адказнасць перад партыяй і народам. Яны даюць прыклады натхнёнага служэння высокім ідэалам, захоўваючы нацыянальныя традыцыі ў спалучэнні з ясным адчуваннем прынцыпаў інтэрнацыяналізму.

Прынцып спалучэння нацыянальнага з інтэрнацыянальным заўсёды ляжаў у аснове дзейнасці беларускай кампазітарскай арганізацыі. Мы можам прыгадаць тое, што асновы беларускай прафесійнай музыкі закладзены пасланцамі рускага народа кампазітарамі Мікалаем Чуркіным, Яўгенам Цікоцім, Аляксеем Туранковым і цяперашнім старэйшым беларускім кампазітарам Мікалаем Ільічам Аладавым. Чуркін вучыўся ў Тыфліскім музычным вучылішчы ў рускага кампазітара Іпалітава-Іванова. Цікоці, Аладаў і Туранкоў музычную адукацыю набылі ў Петраградзе. Прыехаўшы ў Беларусь, яны аддалі ўвесь свой талент, усю сваю энергію і працавітасць музычнай культуры беларускага народа. Першыя сімфоніі, першыя оперы створаны імі. Незабыўны, глыбокі след пакінула шматгадовая дзейнасць у Мінску таленавітага рускага кампазітара Васілія Андрэвіча Залатарова, які стварыў шэраг выдатных твораў беларускай савецкай музыкі, выхаваў цэлую плеяду беларускіх кампазітараў на чале з цяперашнім прафесарам — кампазітарам Анатолем Багатыровым.

У нас наладжаны дружальныя сувязі з кампазітарскімі арганізацыямі братніх саюзных і аўтаномных рэспублік Савецкага Саюза. Мы часта выязджаем за межы Беларусі, прымаем удзел у рабоце іхніх з'ездаў і пленумаў, выступаем з канцэртамі і творчымі справаздачамі. І да нас прыязджаюць кампазітары, музыкантаў, музыканты-выканаўцы з многіх братніх рэспублік.

Гэта вельмі патрэбная і карысная дзейнасць. Аднак гэта толькі вонкавая ўзаемадзейнасць музычных культур народаў Савецкага Саюза. Значна вышэйшай з'яўляецца ўнутраная сутнасць гэтай сувязі, якая выяўляецца ў творчасці кампазітараў, у іх канкрэтных творах.

Так, напрыклад, беларускія кампазітары, ствараючы вакальныя творы, часта звяртаюцца да паэзіі народаў братніх рэспублік. У адным толькі спіску паэтаў, вершы якіх паклаў на музыку Яўген Цікоці, мы бачым імёны М. Горькага, Веры Інбер, Эдуарда Багрыцкага, Тараса Шаўчэнка, Аляксея Суркова, Самуіла Маршана, Сільвы Капуціян, Максіма Рыльскага. Глыбіння па музыцы раманы створаны Багатыровым на вершы Лермантава, Пушкіна, Ахматавай і іншых. Прыгожы цыкл раманаў «Мелодыі» напісаў Дзімітрый Лукас на словы Лесі Украіні. Сімфанічная паэма «Попел» напісана Сяргеем Картэсам на тэксты літоўскага паэта, лаўрэата Ленінскай прэміі Эдуардаса Межэлайціса. Гэта толькі паасобныя прыклады: іх можна прывесці значна больш.

Рускія кампазітары, са свайго боку, таксама не

застаюцца ў даўгу. Так, В. Шэбалін напісаў шэсць хораў на тэксты Максіма Танка. Старэйшы кампазітар Андрэй Пашчанка зрабіў 24 аранжамэнтны беларускіх народных песень і сем арыгінальных хораў на словы Янкі Купалы, Максіма Танка, Петруся Броўкі. Ленінградскі кампазітар В. Салманаў і маскоўскі Г. Фрыд далі нам цыкл харавых твораў на словы Янкі Купалы. Кампазітары А. Ленскі, А. Фляркоўскі, Г. Смірнова, Г. Брук, Я. Саладуха напісалі некалькі дзесяткаў харавых твораў на вершы Я. Купалы, М. Танка, П. Броўкі, А. Бялёвіча, А. Бачылы, А. Ставера і іншых.

Гадоў сорок таму назад вялікі рускі пісьменнік М. Горкі выказаў такую думку: «Было б ідэальна, калі б кожны твор адной народнасці, уваходзячай у Саюз, перакладаўся на мовы ўсіх іншых народнасцей Саюза. У гэтым выпадку мы хутчэй навучыліся б разумець нацыянальна-культурныя ўласцівасці і асаблівасці аднаго, а гэтае разуменне вельмі паскорыла б працэс стварэння той адзінай сацыялістычнай культуры, якая, не сціраючы індывідуальных рыс твару ўсіх плямёнаў, стварыла б адзіную велічную, грозную і абнаўляючую увесь свет сацыялістычную культуру».

Гэтая правільная ў адносінах да мастацкай літаратуры, думка Горкага ў стасаванні да музычнага мастацтва павінна быць крыжам зменена. Музыка не патрабуе перакладу з адной нацыянальнай мовы на іншую. Музычная мова інтэрнацыянальная і ў гэтым адна з прычын той вялікай ролі, якую адыгрывае музыка ў пытаннях ўзаемазвязі народаў і выхавання пачуцця дружбы. Але музыка вымагае іншага: надрукаваную кнігу кожны, хто жадае, можа ўзяць і прачытаць; сімфонію і оперу так не прачытаеш, і тыя лепшыя творы, што нарадзіліся ў Кіеве або Кішынёве, Віднёсе або Рызе, Ерэване або Баку, Алма-Аце або Ташкенце павінны быць выкананы ў Мінску, каб мінчане з імі пазнаёміліся. А такі абмен паміж Беларуссю і іншымі рэспублікамі яшчэ недастатковы. Мы вельмі мала чулі з таго, што стварылі буйнейшыя кампазітары братніх рэспублік.

Вось наш тэатр оперы і балета. Неяк давялося прагледзець яго рэпертуар за ўсе гады. Што было пастаўлена на яго сцэне з твораў кампазітараў братніх рэспублік, акрамя рускіх? Зусім мала: опера Мейтуса «Маладая гвардыя», балеты «Сцежкамі грому» Кара-Караева і «Спартак» Хачатуряна. Зараз ставіцца опера Атара Тактакішвілі «Міндзія». Ці не замала? Дзе оперы «Бераг бур» Эрнесакса, оперы «Агні помсты», «Пясняр свабоды», балеты «Калевіпоэг», «Золатапаллі» Каппа, «Багдан Хмяльніцкі» Данькевіча, «Мілана» і «Арсенал» Майбароды, «Легенда аб каханні» Мелікава, «Шакунтала» Баласаяна, «Шура-ле» Яруліна, оперы і балеты Жыганава, Губарэнка, Юзелюнаса, Лазарава? Гэты пералік можна прадоўжыць, і тут знайшлося б нямала добрых твораў, добрай музыкі!

І наш сімфанічны аркестр толькі ад выпадку да выпадку, а не сістэматычна знаёміць беларускіх аматараў музыкі з тым лепшым, што створана кампазітарамі іншых рэспублік.

Праўда, і беларускія творы гучаць за межамі нашай рэспублікі не так часта і рэгулярна, як нам таго хацелася б. Тут мы адзін перад адным вінаваты; гэта праблема, якая павінна рашацца на ўсесаюзным маштабе...

...Ад імя беларускай музычнай грамадскай скажам, што кампазітары рэспублік, усведамляючы значэнне мастацтва ў ідэалагічнай барацьбе, прыкладуць усе намаганні, каб даць высокамастацкія творы, прасякнутыя духам партыйнасці і народнасці, прывесаныя жыццю і подзвігам савецкіх людзей — будаўнікоў камуністычнага грамадства.

НАШЫ СЭРЦЫ — ТВАЕ, РОДНАЯ ПАРТЫЯ!

ЗАДАЧЫ ПАЧЭСНЫЯ, АДКАЗНАСЦЬ ВЯЛІКАЯ

З даклада сакратара праўлення

Саюза кінематаграфістаў БССР

I. ДАБРАЛЮБАВА

ПАРТЫЙНЫЯ дакументы, у прыватнасці, рашэнні XXIV з'езда КПСС і Пастанова ЦК КПСС «Аб мерах па далейшаму развіццю савецкай кінематаграфіі» далі ґрунтовы аналіз працэсаў, якія адбываюцца ў мастацтве.

Мы, кінематаграфісты, успрымаем указанні Камуністычнай партыі аб далейшым росквіце экраннага мастацтва і як глыбокі творчы дакумент, і як практычную праграму дзейнасці.

Кінематограф Беларусі мае свае здабыткі, але ёсць прычыны і для засмучэння. Агульнае наша імкненне і жаданне — працаваць па высокіх крытэрыях, ліквідаваць прычыны, па якіх усё яшчэ з'яўляюцца стужкі пасрэдным.

На працягу ўсёй сваёй гісторыі беларускае кіно карысталася братняй дапамогай дзеячоў кінамастацтва Масквы, Ленінграда, Украіны. І нездарма лепшыя фільмы, якія вітаў усесаюзны глядач, створаны нашай студыяй пры актыўным удзеле сцэнарыстаў, рэжысёраў, артыстаў, мастакоў, аператараў, што набылі свой вопыт на стужках амаль усёй нашай краіны.

Створана велічная кінапанарама жыцця беларускага народа, і стужкі мастацкага і дакументальнага кінематографа, адпостраўваюць усё вехі слаўнай гісторыі, ратнага і працоўнага подзвігу савецкіх людзей.

Цяпер адбываецца працэс абнаўлення творчага калектыву беларускіх кінематаграфістаў. Маладыя творчыя работнікі ўсё больш упэўненыя набываюць майстэрства і вопыт, і з'яўляюцца вызначаюць сёння аблічча «Беларусьфільма». Яны працуюць з веданнем папярэдняга шляху стужкі, вывучаючы вопыт прадстаўнікоў старэйшага і сярэдняга пакалення майстроў, а часта і пад непасрэдным творчым кіраўніцтвам вядомых рэжысёраў, аператараў, здольных быць дарадчыкамі і дапамагаць маладым калегам авалодаць прафесійнай культурай. Зразумела, што пытанне фарміравання светапогляду маладых мастакоў, выпрацоўкі ў іх ясных ідэяна-эстэтычных пазіцый, — пытанне, якое і сёння хвалюе наш калектыв.

Вопытныя майстры і маладыя работнікі задумваюцца над тым, што мы, як мастакі, робім сёння і што будзем рабіць заўтра, ці дастаткова адказна вырашаюцца намі велічныя задачы, ускладзеныя на нас часам, вызначанымі гістарычным XXIV з'ездам КПСС.

Гісторыка-патрыятычная тема заўсёды была генеральнай у творчасці беларускіх кінематаграфістаў. І гэта не выпадкова. Летаніс жыцця і барацьбы нашага народа мае яркія, векапомныя старонкі.

Для мастака натуральнае імкненне раскрыць асаблівасці народа-героя, па-новаму асэнсаваць подзвіг савецкага чалавека, глыбей раскрыць унутраны свет барацьбіта. Не так знешнія абставіны, як сам чалавек і яго душэўныя якасці прыцягваюць увагу аўтараў фільмаў на гэтую тэму. І тут ад іх, вядома, прадмет мастацкага даследавання вымагае праўдзівасці і пераканальнасці, тонкасці і пільнасці, умения ствараць не толькі буйныя характары, а і перадаваць маштаб барацьбы.

З твораў на партызанскую тэму хочацца адзначыць нядаўна знятую студыйную карціну «Вальс» па сцэнарыі Р. Шмырова (рэжысёр Б. Сцяпанавіч). Эмацыянальна ярка паказаны ў ёй славы партызанскіх камандзір Мінай Шліпавіч Шмыроў, яго трагедыя і яго самаахварны подзвіг. У выкананні галоўнай ролі артыст Ю. Гарабец падкрэсліў індывідуальны характар канкрэтнага чалавека і паказаў тыповыя рысы камуніста, партызанскага ваяка.

Да поспеху адносім мы і шматсерыйны фільм «Руіны страляюць...» рэжысёра В. Чацверыкова (па вядомым дакументальных кніг пісьменніка І. Новікава). Гэта эпопея жыцця і змагання герояў Мінскага камуністычнага падполля ў гады фашысцкай акупацыі. Аўтары прытрымліваюцца дакументальных фактаў, даючы ім мастацкае асэнсаванне, раскрываючы маральныя вытокі патрыятычных паводзін і ўчынкаў дзеючых у фільме асоб.

Тэме баявой садружнасці беларускіх партызан і славацкіх патрыётаў, якія разам змагаліся супраць фашызму, прысвечаны новы фільм «Заўтра будзе позна» (аўтары сцэнарыя М. Криво і А. Дзялендзік, рэжысёры А. Карпаў і М. Цяпан). Гэта — сумесная пастановка «Беларусьфільма» і Браціслаўскай кінастудыі. На нашу думку, фільм праўдзівая перадае атмасферу суровых падзей і малое яркія характары савецкіх людзей і славацкіх афіцэраў і салдат.

Цікавымі мастакамі зарэкамендавалі сябе маладыя рэжысёры «Беларусьфільма» — М. Калінін, які паставіў фільм «Рудабельская рэспубліка», В. Нікіфаравіч — пастаноўшчы фільма «Зімародак» і некаторыя іншыя маладыя работнікі.

І ўсё ж, калі мы аналізуем зробленае нам і ў

апошнія гады, бачым і многія недахопы. Зусім слушна гаварыў першы сакратар ЦК КПБ П. М. Мацэраў на XXVII з'ездзе Кампартыі Беларусі, што ў апошні час студыя «Беларусьфільм» выпусціла некалькі карцін аб партызанскай барацьбе, але іх пастаноўшчыкі распрацоўвалі далёка не самыя важныя аспекты гэтай тэмы. Параўноўваючы перажытае савецкім народам з тым, што з'яўляецца на экране, мы бачым наколькі яшчэ далёкія нашы кінематаграфісты ад сапраўдных маштабаў падзей і вобразаў герояў гэтага часу...

Кінематаграфісты рэспублікі робяць для сябе глыбокія высновы з гэтай крытыкі і прымаюць захады, каб студыя выпускала творы зартвы подзвігу нашага народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Адным з такіх фільмаў будзе двухсерыйная кінаэпапея «Польмя», якая даць маштабны размах усенароднай барацьбы з фашызмам, пакажа веліч легендарных беларускіх народных месціўцаў.

Экранныя творы, прысвечаныя праблемам сённяшняга дня, таксама выклікаюць справядлівыя нарэканні з боку грамадскасці. Замест глыбокага асэнсавання сучасных з'яў, маштабнага паказу карэнных перамен у нашым грамадстве, часамі з'яўляюцца лёгкадумныя, па-рамецінску зробленыя, заснаваныя на пасрэдным драматургічным матэрыяле стужкі. Прыклад гэтаму хоць бы карціна «Дзесятая частка шляху» (сцэнарыст С. Кара, рэжысёр Ю. Дубровін). Наўрад ці выявіць штосьці новае для сябе глядач і ў новай стужцы нашай студыі — «Залаты ганак» (па сцэнарыі С. Палякова яго паставіў рэжысёр І. Шышоў). А як многа «вады» было ў фільме «Неспадзяванае каханне», зроблена І. Шульманам па літаратурным сцэнарыі Г. Бекарэвіча і Ф. Конева! Апошняя няўдача тым больш крыўдная, што героямі гэтай стужкі павінны былі быць працаўнікі сённяшняга калгаснага вёскі...

Застарэлая «хвароба» студыі «Беларусьфільм» — сцэнарная праблема. Нам не хапае і дагэтуль цікавых па задуме, маштабных і арыгінальных, па-творчаму глыбока распрацаваных літаратурных твораў, прызначаных кінематографу. Нам трэба захоўваць ранейшы і наладжаны новы сувязі з пісьменнікамі і журналістамі.

Цэнтральны Камітэт КПСС нацэлюе работнікаў кіно на рашучы ўздым творчай дзейнасці, заклікае забяспечыць высокую ідэйнасць экранных твораў, быць непрымірымымі да розных праўд буржуазнай ідэалогіі. Беларускія кінематаграфісты успрымаюць гэта як наказ, як надзённае патрабаванне да калектыву студыі і ўсяго творчага саюза.

У ІМЯ ЧАЛAVEКА

З даклада старшыні праўлення Саюза архітэктараў БССР Ю. ШПІТА

ЗА ГАДЫ, што прамінулі з часу заснавання Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік, архітэктура Савецкай Беларусі разам з архітэктурай усёй краіны прайшла вялікі і складаны шлях: ад першых драўляных аднапавярховых дамоў для рабочых, якія маладая рэспубліка пабудавала ў пачатку дваццатых гадоў, да сённяшніх новых гарадоў і пасёлкаў, вялізных прамысловых прадпрыемстваў і комплексаў... Сярод тысяч самых разнастайных пабудов многія ўзведзены па праектах архітэктараў братніх рэспублік — Г. Лаўрова і І. Запарожца, В. Яршова і М. Паруснікава, І. Лангбарда і В. Сямёнава, Г. Баданова і В. Рубаненкі, якія не аднойчы памагалі малалічаму на першым часе атраду беларускіх доўлідаў. Гэтая братэрская дапамога сімвалізуе непарушную дружбу народаў нашай краіны.

Цяпер усё мы ганарымся нашым Мінскам, які паўстаў з руін, адноўленымі Гомелем, Магілёвам, Віцебскам, новымі гарадамі — Светлагорскім, Наваполацкім, Салігорскім, пераўтворанымі беларускімі сёламі. А ўсяго дваццаць пяць гадоў назад дзевяць нашых гарадоў, дзевяць тысяч сёлаў, 23 тысячы грамадскіх пабудов, дзевяць тысяч прамысловых прадпрыемстваў і семдзесят працэнтаў жытла ляжалі ў руінах! Якая ж была патрэбна сіла, каб усё гэта аднавіць! Гэтая сіла ніколі не пакідала наш народ, краіну, дзіві якой — стварэнне ў імя чалавека. Нам, доўлідам Савецкай Беларусі, прыносіць здавальненне тое, што частка і наша праца ў адноўленых гарадах і сёлах, новых гарадах, плошчах, вуліцах, разнастайных будынках і манументах.

Не заўсёды спадарожнічалі нам удачы. Але глыбы былі. Ленінскі праспект беларускай сталіцы, Палац спорту, плавальны басейн, гасцініцы «Юбілейная» і «Турыст», павільён Выстаўкі дасягненняў народнай гаспадаркі БССР у Мінску, пасёлак Верцялішкі, Курган Славы, мемарыяльныя комплексы ў Хатыні і Брэсце і многае іншае з творчасці нашых архітэктараў апошніх гадоў вядома не толькі ў Беларусі. Праца многіх архітэктараў па вартасці ацэнена савецкім народам.

З кожным годам у рэспубліцы ўсё больш актыўна працягвае сябе галоўная асаблівасць архітэктуры нашай краіны — непасрэдны ўдзел як у стварэнні матэрыяльна-тэхнічнай базы грамадства, так і ў фарміраванні духоўнага свету людзей. Наша архітэктура, з аднаго боку, ствараючы матэрыяльна арганізаванае асяроддзе для працы, адпачынку, побыту, выступае як разнавіднасць матэрыяльнай культуры. А з другога — яна не механічна стварае асяроддзе, а фарміруе яго паводле законаў прыгажосці, тым самым уп-

льваючы на фарміраванне нашай свядомасці, ідэалогіі, светапогляду, выступаючы як мастацтва. У самой сутнасці прафесіі архітэктара — вялікая сацыяльная адказнасць.

Размяшчэнне вытворчых сіл і стварэнне новай сістэмы рассялення, будаўніцтва гарадоў і жытла, фарміраванне прамысловых і сельскагаспадарчых комплексаў, індустрыялізацыя і эканоміка будаўніцтва, добраўпарадкаванне гарадоў і ахова прыроды — вось далёка ніякія пералік праблем, над вырашэннем якіх працуюць 450 членаў Саюза архітэктараў БССР.

Няспынна расце аб'ём капітальнага будаўніцтва ў рэспубліцы. У бягучай пяцігодцы асвойваюцца мільярдныя сумы рублёў, якія ў паўтара раза перавышаюць аднаведны выдаткі папярэдніх пяці гадоў. На гэтыя сродкі будуцца тысячы новых — вялікіх і малых — аб'ектаў у гарадах і сёлах Беларусі. І ў кожнай з іх будзе ўкладзена натхненне архітэктара. І стаяць ім дзесяткі і сотні гадоў. І ад таго, наколькі дасканалы будучы творы архітэктуры, наколькі будучыя задавальняць матэрыяльныя і духоўныя патрэбы насці людзей, залежыць грамадскае нашоўнасць нашай працы твор доўліда. Калі ён шэры і бяскрыўны, дзесяцігоддзям і стагоддзям спараджае ў людзей раўнадушнасць і сум — бо архітэктурны твор не здыме са сцяны, як гэта можна зрабіць з кепскай карцінай, не выключыш з праграмы канцэрта, як гэта можна зрабіць з кепскай песняй. Архітэктары павінны ўсе сілы накіраваць на павышэнне якасці нашай архітэктуры, на павышэнне эстэтычнага ўзроўню забудовы нашых гарадоў і сёлаў, узроўню іх добраўпарадкавання.

Асновай усеабомага павышэння якасці архітэктуры — галоўнай нашай задачы на бліжэйшыя гады — з'яўляецца павышэнне архітэктурнага майстэрства нашых доўлідаў. Пра майстэрства мы гаворым часта. Але нярэдка яшчэ забываем, што галоўны паказчык майстэрства доўліда — яго здольнасць падысці да сваёй задачы комплексна — запраектаваць збудаванне не толькі зручнае, трывалае, эканамічнае, але і прыгожае, запамінальнае, эмацыянальнае, выразнае.

Мы стаім перад вострай неабходнасцю зразумець, знайсці і практычна асвоіць новыя тэхнічныя, кампазіцыйныя, канструктыўныя і мадэльныя сацыяльныя індустрыяльныя збудаванні. Мы павінны раскрыць магчымасці мастацкай выразнасці, закладзеныя ў сучаснай будаўнічай тэхніцы, будаўнічых матэрыялах, творах перанесці на беларускую глебу лепшае з дасягненняў савецкай і сусветнай архітэктуры паўназборных будынкаў, падняцца ў гэтай галіне да ўзроўню сапраўднага майстэрства.

Мы жывём у такі час, калі разам з асваеннем ужо вядомага ярка выяўляецца патрэбнасць у сапраўдным наватарстве, здабытым упартай працаю майстра, які не ідзе пратораным шляхам. Мы развіваем удумліваю і аб'ектыўную крытыку архітэктуры, якая спрыяла б развіццю нашага прафесійнага майстэрства, пераадоленню кансерватызму, руху наперад.

Асаблівае месца сярод нашых творчых праблем займае праблема сінтэзу архітэктуры, манументальнага і дэкаратыўнага мастацтва. Сінтэза арганічнага, абумоўленага логікаю будаўнічай і мастацкай формай. Творчая садружнасць архітэктара і мастака сёння служыць высокай мэце манументальнай прапаганды нашага светапогляду, эстэтычнаму выхаванню чалавека новага грамадства. Прыклад сапраўднага сінтэзу мастацтваў — мемарыяльны комплекс у Хатыні. Тут архітэктурныя і выяўленчыя формы гавораць суладна. Значную ролю ў эмацыянальнай выразнасці мемарыялу адыгрываюць музыка і слова. Як бачым, сінтэз архітэктуры і іншых відаў мастацтва трэба разумець шырай, чым дагэтуль. Сёння ўзаемадзеянне мастацтваў, аб'яднаных вялікай агульнай ідэяй, здольнае стварыць творы вялізнай сілы ўздзеяння. Узаемадзеянне мастацтваў у сінтэзе, месца і ролю кожнага з іх неабходна вызначаць ужо на першых этапах стварэння нашых твораў. Бо ў адваротным выпадку зноў станем дапускаць «прыхарошванне» архітэктуры. Іменна ад гэтага засцерагаў У. І. Ленін, які ў гутары з архітэктарам І. Жалтоўскім заклікаў доўлідаў рабіць прыгожа, але толькі без мяшчанства.

Мяшчанскай безгаспадарчым, глыбока чужой нашай архітэктурцы, ставіць надзейны заслон цеснае супрацоўніцтва, якое акрэслілася ў нас з Саюзам мастакоў БССР.

Сустрэкаючы слаўнае пяцідзясяцігоддзе заснавання СССР, архітэктары Савецкай Беларусі поўныя жадання і натхнення аддаваць і надалей усё свае веды і творчы талент стварэнню такіх твораў, якія з яшчэ большай сілай, чым дагэтуль, адлюстроўвалі б велічныя дзясцігоддзі нашай эпохі.

РЭЧАІСНАСЦЬ У СВЯТЛЕ РАМПЫ

З даклада старшыні праўлення

Беларускага тэатральнага аб'яднання

Л. АЛЕКСАНДРОўСКАЯ

СЕННЯШНІ дзень нашай краіны з'яўляецца ступенню да заўтрашняга дня, да будучага камуністычнага грамадства, гэта ён прымушае пісьменніка і драматурга пісаць, рэжысёра выбраць іменна гэты твор, а акцёра, як саўтара, — ствараць вобразы, якія нарадзіліся з нашага сучаснага. Таму і значэнне і

СРОДКАМІ МАСАВАЙ

ІНФАРМАЦЫІ

З даклада намесніка старшыні праўлення Саюза журналістаў БССР
М. ДЗЯЛЬЦА

АЛЯКСЕЙ МАКСІМАВІЧ ГОРКІ, які лічыў сябе старым газетчыкам, неяк заўважыў, што ўзровень культуры народа правільна вымяраецца колькасцю выдаваемых у краіне кніг і газет. Мы рады далажыць нашаму аб'яднанаму пленуму, што Саюз журналістаў рэспублікі цяпер прадстаўляе 11 рэспубліканскіх і 6 абласных, 117 раённых і аб'яднаных, 34 гарадскія і шматтыражныя газеты, а таксама 103 часопісы і выданні часопіснага тыпу. Агульны тыраж перыядычных выданняў па рэспубліцы цяпер складае каля 6 млі. экзэмпляраў. Дванаццаць беларускіх выдавецтваў толькі ў мінулым годзе выпусцілі 2.600 розных кніг, тыраж якіх склаў 26 мільянаў, 221 тысячу 700 экзэмпляраў.

Вялікая армія работнікаў нашага друку бачыць сваё прызначэнне ў тым, каб штодзённа і штогадзінна несці ў масы ідэі партыі, словы партыі, усёй сілай свайго грамадскага ўплыву дапамагчы партыі згуртаваць масы, накіроўваць іх на маганнях на выкананне важнейшых народнагаспадарчых задач, на ажыццяўленне гістарычных рашэнняў XXIV з'езда КПСС.

Савецкі друк правільна называюць магутнай зброяй партыі і сацыялістычнай дзяржавы, дзейным інструментам іх палітыкі, правадніком партыйных ідэй, важным сродкам развіцця творчай актыўнасці працоўных. Трэба адзначыць, што ў гэтай ісціне ніколі не сумняваемся не толькі мы, але і нашы ідэйныя праціўнікі. Калі яны кідаюць у бой свой вялізны прапагандысцкі апарат, калі выкарыстоўваюць усе магчымыя прыёмы, метады, сродкі ідэалагічнага ўздзеяння, жадаючы ідэяна разброць або пахіснуць савецкі народ, працоўных другіх сацыялістычных краін, дык не выпадкова аб'ектам самых вострых атак выбіраюць ленінскія прынцыпы дзейнасці сацыялістычнага друку. Выбіць з рук партыі і працоўных гэтую зброю, прытупіць яе вострыя дабціца яе «трансфармацыі» і падрыхтаваць такім чынам наступленне на галоўным, асноўным напрамку — заапетная кара імперыялістычных ідэолагаў.

Вось чаму савецкі друк лічыць сваёй важнейшай задачай з ленінскай паслядоўнасцю і прынцыповасцю рашуча выкрываць падкопы ідэалагічных дыверсантаў імперыялізму, выходзячы ў нашых людзей пачуццё горадзіць за свой савецкі спосаб жыцця, за вялікія заваяванні сацыялізму, які звязаны разам інтарэсы асобы з інтарэсамі ўсяго працоўнага народа, за гонар любімай Айчыны. Пытанне аб задачах рэспубліканскага друку ў сувязі з падрыхтоўкай да 50-годдзя ўтварэння СССР мы яшчэ ў пачатку года абмеркавалі на другім пленуме Саюза журналістаў. Пленумы з такім жа пытаннем былі праведзены і ў абласных арганізацыях Саюза журналістаў. На іх былі зацверджаны мерапрыемствы, якія леглі ў аснову дзейнасці рэдакцыйных калектываў у юбілейным годзе.

Ажыццяўляючы гэтыя мерапрыемствы, сапраўтарыят праўлення Саюза разам з іншымі грамадскімі арганізацыямі, а таксама многія рэспубліканскія і абласныя газеты, камітэты па тэлебачанню і радыё абвясцілі шэраг конкурсаў, прысвечаных слаўнаму юбілею. Сярод іх такія, як конкурс на лепшае апавяданне, нарыс, верш і рэпартаж, дэвіз якога «Шчасця, славы і дружбы Саюз», а таксама конкурсы на лепшае асвятленне шматтыражных газетамі і рэдакцыямі заводскага радыёвяшчання падрыхтоўкі да 50-годдзя ўтварэння СССР, на лепшае асвятленне ваенна-патрыятычнай тэматыкі, на лепшы матэрыял аб маладым рабочым і іншыя.

У апошні час у нас створана спецыяльная конкурсная камісія, якая кіруе работай па арганізацыі конкурсаў і падводзіць іх вынікі.

Сакратарыят праўлення Саюза разам з Міністэрствам культуры і журналістамі БЕЛТА падрыхтавалі перасоўную рэспубліканскую фотавыстаўку «50 год СССР». У многіх абласных арганізаваны такія абласныя выстаўкі.

У гэтым годзе нямала праведзена мерапрыемстваў і арганізацыйнага характару. Гэта семінары і прэс-канферэнцыі, творчыя лятучкі і сустрэчы з журналістамі братніх рэспублік і многае іншае. Усе яны ставяць сваёй мэтай павышэнне ідэйна-творчай падрыхтоўкі, прафесійнай кваліфікацыі журналісцкіх кадраў, выхавання іх у духу партыйнай прынцыповасці і камуністычнай дэлавітасці.

Усімі сродкамі масавай інфармацыі журналісты стараюцца як мага лепш, шырэй і даходлівей паказаць, якія гістарычныя пераўтварэнні адбыліся на савецкай зямлі, дзякуючы перамозе ленінскай нацыянальнай палітыкі, што прынесла ў кожны працоўны калектыў, у кожны дом і кожную савецкую сям'ю здзяйсненне прадвызначэння роднай Камуністычнай партыі.

Уплыў тэатральнага мастацтва ў савецкім грамадстве — велізарнае.

Аўдыторыя ў нас, артыстаў драмы і оперы, балета і музычнай камедыі, эстрады і філармоніі, — шматмільённая. Штогвечар адбываюцца часамі незабыўныя, сапраўды святочныя сустрэчы працоўных з сапраўдным мастацтвам.

Я памятаю канцэрт у вёсцы непадалёку ад Свіслачы. Канцэрт адбываўся ў школе. Не было пільніна. Але ў нагосяці на кватэры быў гэты музычны інструмент. Калі даведаліся, што прыехаў у вёску група артыстаў з «свайго беларускага опернага тэатра» — гаспадары гэтага пільніна далі згоду аднесці яго ў школу. Народу сабралася ў школе, як кажуць — яблыку не было дзе ўпасці! Сталі прыціснуўшыся адзін да аднаго, а за вокнамі школы яшчэ сталі жадаючыя паслухаць... Сэрца замірала ад таго, як слухалі канцэрт сяляне!

Народ адзначаў у сваіх песнях і радасць, і гора, і надзеі, і непахісную веру ў наша СЕННЯ, — і радаснае, светлае, яснае ЗАўТРА. Праз які пранёс ён сваю народную творчасць і ў чысціні захаваў да нашых дзён.

Усе тэатры, як абласныя, так і рэспубліканскія, рыхтуюцца сустрэць гэтае свята не толькі як усенароднае свята, але і як адказны экзамен.

Калектыў тэатра оперы і балета, выконваючы сацыялістычны абавязальства, узятыя ў гонар 50-годдзя СССР — палепшыў творчую і арганізацыйную работу і дабіўся некаторых поспехаў. У юбілейным годзе ў тэатры адбыліся прэм'еры опер — «Пікавая дама» Чайкоўскага і «Фаўст» Гуно, і балета «Раймонда». Да свята 50-годдзя будзе паказана опера грузінскага кампазітара Тактакішвілі «Міндзія». Дырэкцыя тэатра Грузіі і Беларускай оперы дамовіліся аб абмене ў гэтым спектаклі выканаўцамі: грузінскія ў беларускім, а беларускія ў грузінскім.

Тэатр умяцоўвае брацкую дружбу з тэатрамі саюзных рэспублік. Ужо адбыўся фестываль майстроў опернага і балетнага мастацтва з удзелам вядучых выканаўцаў буйнейшых тэатраў краіны, рэгулярна арганізуюцца гастрольныя абмены выканаўцамі вядучых партый, роляў.

Калектыў Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы знаходзіцца пад свежым уражаннем ад гастрольнай паездкі ў сталіцу, ад сустрэч з паграбавальнымі і гасціннымі маскістамі і гасцямі Масквы. Выступленні купалаўцаў адбываліся на слаўтай мхатаўскай сцэне — вялікі гонар для любога тэатра. З друку мы ведаем, што гастролі купалаўцаў былі высока ацэнены, як за рэпертуарнае багацце, так і ўзровень сцэнічнай культуры купалаўскай трупы. Адбылося змястоўнае і ўсебаковае абмеркаванне зробленага тэатрам.

Новай старонкай у творчым жыцці тэатра імя Я. Коласа з'явілася работа калектыву над інсцэніроўкай рамана І. Шамякіна «Снежныя зімы». Людзі на зямлі павінны быць шчаслівымі. Дзея гэтага яны ваююць, друкіць, любяць — адным словам жывуць на свеце. Так жывуць і дзейнічаюць героі ў рамана І. Шамякіна «Снежныя зімы». Жыццё іх складанае, разнастайнае, але цікавае. Гэта складаная творчая задача калектывам тэатра і пастаноўшчыкам С. Казіміроўскім у асноўным вырашана.

Ёсць прыкметны плён і ў творчай дзейнасці Рускага тэатра БССР імя М. Горкага, які быў адзначаны за поспехі на гастроліх ганаровымі граматамі Ленсавета і Прэзідыума Вярхоўнага Савета Эстонскай ССР. Яркія работы паказвае Гомельскі абласны драматычны тэатр (галоўны рэжысёр — народны артыст БССР І. Папоў). Ён узаагароджаны пераходным Чырвоным сцягам ВЦСПС і Міністэрства культуры СССР, а за шэфскую работу на вёсцы — Чырвоным сцягам і грашовай прэміяй ЦК прафсаюза работнікаў культуры і Цэнтральнай камісіі па шэфству над вясковым гледачом. Гэта — прыклад для ўсіх тэатраў рэспублікі.

Ідучы насустрач 50-годдзю Савецкай дзяржавы, творчыя калектывы, канцэртныя брыгады і салісты філармоніі значна абнавілі свой рэпертуар, папоўніўшы яго ў першую чаргу за кошт лепшых узораў музычнага мастацтва і літаратуры брацкіх рэспублік. З 27 канцэртных праграм падрыхтаваных нашымі калектывамі 18 праграм цалкам складаюцца з твораў савецкіх аўтараў.

Вялікая музыкальна-асветная работа філармоніі на лініі абслугоўвання ўніверсітэтаў культуры, арганізацыі лекцый-канцэртаў звязана перш за ўсё з шырокай прапагандай многанацыянальнай савецкай музыкі. Лектарныя брыгады, асобныя камерныя групы і выканаўцы падрыхтавалі спецыяльныя тэматычныя праграмы, з якімі яны выступаюць у рабочых аўдыторыях, перад праціўнікамі сяла і новабудуляў, у школах і вышэйшых навучальных установах рэспублікі.

Беларускае тэатральнае аб'яднанне наладзіла шэраг мерапрыемстваў, якія спрыялі замацаванню творчай садружнасці паміж дзеячамі сцэны і пісьменнікамі, кінематаграфістамі, работнікамі радыё і тэлебачання; адбыліся канферэнцыі ўсеагульнага і рэспубліканскага маштабу: былі праведзены семінары творчай моладзі, камандзіроўкі для прагляду спектакляў лепшых тэатраў братніх рэспублік...

Сцэнічнае мастацтва ганарыцца тым, што ў святле рампы прадстае наша цудоўная рэчаіснасць, наш сучаснік, наш час.

У АБМЕРКАВАННІ дакладаў прынялі ўдзел: рэдактар часопіса «Маладосць» Г. Бураўкін, народны мастак рэспублікі Я. Зайцаў, старшыня Дзяржаўнага Камітэта Савета Міністраў БССР па кінематаграфіі У. Мацвееў, народны артыст БССР, акцёр Дзяржаўнага Віцебскага драматычнага тэатра імя Я. Коласа А. Шэлег, рэдактар абласной газеты «Гродзенская праўда» А. Богусь, дырэктар Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору

АН БССР, член-карэспандэнт АН БССР В. Бандарчык, дырэктар Брэсцкага абласнога драматычнага тэатра імя ЛКСМБ, заслужаны дзеяч культуры БССР Л. Валчэцкі, галоўны архітэктар інстытута «Белдзяржпраект», заслужаны архітэктар рэспублікі В. Ладзігіна. Удзельнікі пленума аднадушна прынялі прыгальнае пісьмо Цэнтральнаму Камітэту КПСС, Прэзідыуму Вярхоўнага Савета СССР і Савету Міністраў СССР.

У рабоце аб'яднанага пленума ўдзельнічалі сакратар ЦК КПБ А. Т. Кузьмін, намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР Н. Л. Сняжкова, загадчыкі аддзелаў ЦК КПБ С. В. Марцалеў, С. Я. Паўлаў, адказныя работнікі Міністэрства культуры БССР, раду дзяржаўных камітэтаў Савета Міністраў БССР, творчых саюзаў рэспублікі, рэдактары газет і часопісаў, прадстаўнікі грамадскасці.

Заслужаны дзеяч мастацтваў кінааператар У. Цісюлюк і народны паэт Беларусі А. Кулешоў.

Заслужаны дзеяч мастацтваў БССР М. Савіцкі, мастак У. Стэльмашонак, народная артыстка СССР Л. Александровская, народны мастак БССР А. Бембель.

Заслужаныя архітэктары БССР Ю. Шпіт і В. Ладзігіна, кандыдат архітэктуры В. Анінін.

Заслужаны дзеяч мастацтваў кінарэжысёр І. Вейняровіч, паэт А. Астрыйка, народны мастак БССР Я. Зайцаў, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР А. Шыбнёў.

Пісьменнік А. Адамовіч, заслужаная артыстка БССР Г. Маркіна, народны артыст БССР Г. Волкаў.

Кінарэжысёр І. Дабралюбаў, народныя артысты БССР А. Шэлег і М. Яроманка. Фота Ул. КРУКА.

ПАСЛЯ ВАЙНЫ я ні разу не чуў гэтую песню. У гады ж майго маленства яна была даволі папулярная — песня пра шахцёра.

Он был шахтер — простой рабочий,
Служил в донецких рудниках,
И день за днем, с утра до ночи,
Долбил пласты угрюмых шахт...

Са слязімі на вачах спявалі мы, першапачаснікі, як прыйшлі на шахту белыя, як схалілі старога шахцёра і павялі яго да ракі на расстрэл. Заканчвалася песня так:

Уж десять лет Советской власти,
Заводы крепнут с каждым днем.
Шахтера кровь скрепила части
Железной памяти о нем...

Ці то спрацаваў закон асацыяцыі, ці то з якой іншай прычыны, а толькі тут, у Салігорску, горадзе шахцёраў матыў той песні не выходзіў з галавы. Я нават праспяваў яе Леаніду Адамавічу Калініну, герою майго нарыса. Але ўсё гэта было пасля, калі мы добра пазнаёмліліся, а спачатку...

...Спачатку мяне праінструктаваў інжынер па тэхніцы бяспекі. Ён выняў з шуфляды і ўручыў мне каробачку з раменьчыкам.

— Вось гэта самавыратавальнік, — растлумачыў інжынер. — У выпадку неабходнасці можа забяспечыць лёгкія кіслародам гадзіну-паўтары. Без яго ў шахту не спускаецца ніводзін чалавек.

Затым начальнік участка Яфім Уладзіміравіч Сейфер — зусім малады яшчэ, невысокі, вельмі рухавы чалавек — вядзе мяне ў гаспадарскую, дзе я скідаю ўсё сваё і аправаю казёнае — бялізну, робу, боты, каску. У другім пакоі мы з майм гідом узбройваемся ліхтарыкамі. Яфім Уладзіміравіч крытычна аглядае мяне з усіх бакоў, пытаецца, ці не ціснуць боты, ці добра сядзіць каска. Здаецца, усё ў парадку.

Доўга ідзем па калідорах і трапляем у нейкае збудаванне з цэментаванай падлогай і конуспадобным дахам, сяродзіну якога прабівае металічная канструкцыя, што ідзе з-пад зямлі. Раптам недзе пад нагамі нараджаецца глухі грукат, які з кожнай секундай мацнее, мацнее, і вось на паверхню вырываецца і ў імгненне вока ўзятае ўверх влізны коўш, поўны пароды.

— Дваццаць тон, як лёду, — тлумачыць Яфім Уладзіміравіч. — Поўны пайшоў уверх, пусты — уніз.

У клець набіваецца нас чалавек дваццаць. Стаім, цесна прыціснуты адзін да аднаго. Жаночы голас падае каманду, зачыняюцца дзверы і мы пачынаем апускацца. Мае суседзі, шахцёры гамоняць пра нешта сваё, падсвечваючы твары субседзілку ліхтарыкамі, бо вакол стаіць апраметная цемра.

Ш-шух, і мы, так сказаць, па станцыі прызначэння — другім гарызонце, хутка так хутка, што трохі заклала вушы. Частка людзей выходзіць разам з намі, астатнія паедуць яшчэ ніжэй...

Я загадаў працу працягнуць ў шахцёраў-салігорцаў за ўсё падрабязнасці. Для іх гэта будні, звычайныя аtryбуты прафесіі. Я ж хачу пазнаёміцца з шахтай людзей, якія ніколі яе не бачылі, а мо так і не пабачылі. Мне хочацца, каб чалавек, трымаючы ў руках бохан хлеба, калі-нікالی задумваўся пра тое, што гэты хлеб пачынаецца і з шахты, з гэтага чырвонага мінерала, які так вядліва здабыць...

Мы выходзім з клеці ў прасторны вестыбюль, — індані не назавеші, — з якога ў абодва бакі адыходзяць тунелі. Дзьме даволі моцны вецер. Заплюшч вочы, і можаш смела ўлявіць, што стаіш у чыстым полі. Забываючы наперад, скажу, што мы пабылі ў самых далёкіх кутках шахты і ўсюды дыхаецца на дзіва лёгка, на поўныя грудзі. Сюды бесперапынна нагнатаецца свежае паветра.

— Дзе ж Калінін? — пытаюся я ў Яфіма Уладзіміравіча.

— Да яго яшчэ далёка ехаць.

— Ехаць? На чым?

— На машыне, — спакойна адказвае інжынер. — Пойдземце, мо папутную знойдзем.

Мы збочваем у штрэк, праходзім міма пакойчыка дыспетчара — праз акно бачна, як схілілася над палерамі бялявая дзючына ў камбінезоне. На століку перад ёй тэлефон. Наогул, шахта літаральна напіпавана правадамі, трубама, плангамі, трансфармацыйнымі і рознымі іншымі аtryбутамі тэхнікі.

Прайшлі метраў пяцьдзесят і апынуліся на ладнай пляцоўцы, ад якой у розныя бакі ідуць штрэкі. У адным з іх ярка засвіціліся аўтамабільныя фары. На пляцоўку выехаў адкрыты газік, з якога злезла некалькі шахцёраў.

— Ты не на першы едзеш? — крыкнуў вадзіцелю мой гід.

— Не, на другі...

Праз некалькі хвілін прыйшло яшчэ некалькі машын, але ўсё яны ішлі не па нашым маршруце. Зусім, як таксі ў горадзе...

Пад'ехаў да нас адна машына. Чалавек, які злез з яе, монна лаяўся, называў некага чалавечыкам, абяцаў яму панацаваць бакі.

— Сярдзіты чалавек, — заўважыў я.

— Ды гэта ж і ёсць Калінін, якога вы шукаеце, — усміхнуўся Яфім Уладзіміравіч. — Леанід Адамавіч — гучна паклікаў ён. — Што здарылася?

Чалавек падышоў да нас. — Ды вось, разумееце, Яфім Уладзіміравіч, не туго шэсцёрні прывезлі. Што яны там на версе думаюць? — Ён зноў павысіў голас.

Пакуль ішла гаворка пра нейкія шэсцёрні і блоні, я паспеў добра разгледзець Калініна. Высокі, мажы, з круглым, цяпер злосным тварам, ён выдаў мне гадоў на сорак пяць.

— Эге ж, — спыхаўся Сейфер. — тут да цябе карэспандэнт...

Сказана гэта так проста і шчыра, што я міжволі неяк інстынктыўна накіроўваю ліхтарык у бок Леаніда Адамавіча. Ён стаіць шырока расставішы ногі і твар яго пад брылем шахцёрскай каскі з прымацаваным ліхтарыкам у гэты момант дзіўна задумлены, нейкі летуценны.

Як жа яны знайшлі адзін аднаго — Калінін і шахта? Сам ён з Віцебшчыны, з Дуброўнскага раёна. У іх вёсцы Слабадзе, што згубілася сярод лясоў, некалі пра такую долю шахцёрскую не чулі нават.

Калі вайна пачалася, Леанід акурат сем стукнула.

НАШ СУЧАСНІК

М. ЗАМСКІ,

спец. кар. «Літаратуры і мастацтва»

ПЕСНЯ ПРА ШАХЦЁРА

Закончылася змена... Л. Калінін (трэці справа) са сваімі таварышамі.

Калінін трохі сумеўся.

— Мы з вамі учора па тэлефоне дамаўляліся, — напамніў я.

— Так, так. Але ж нічога ў мяне цікавага няма — на рамонце стаю, — адказаў Калінін. — Мо каго іншага?..

Выручыў Яфім Уладзіміравіч.

— Нічога, нічога, рамонт не перашкода, ты ж па графіку...

— Наверх надымемся, ці на ўчастак паедзем? — спытаў Леанід Адамавіч.

— Ды вось карэспандэнт хоча ўсё на месцы паглядзець, — гаворыць Сейфер.

Садзімся ў газік, ён робіць разварот і вырае ў адзін са штрэкаў. Едзем піль мінут, едзем дзесяць, пятнаццаць, а канца не відаць. Дарога, як у гарах, — паваротка за павароткай. Ды ўсё крутыя, ледзь не пад прамым вуглом. Але адразу відно — шафёр спрактыкаваны, прызвычаены да такой язды, ды і дарогу добра ведае — вядзе машыну амаль на адной хуткасці.

Дзіўна з нязвычкі, Нібы едзеш па вялізнай каменнай трубе.

— Што над нам? — пытаюся.

— Метраў чатырыста з гакам пароды, — адказвае Калінін.

— Ды не, там наверх.

— Наверх? А хто яго ведае...

Мы ж ад'ехалі ад ствала кіламетраў дзесяць... Мо поле, а мо вёска...

Вось так. Ідзе па вясковай вуліцы чалавек і не ўяўляе, што пад нагамі ў яго, недзе ледзь не на паўкіламетровай глыбіні імчыць машына з людзьмі.

Нарэшце, прыязджаем. Зноў такая ж пляцоўка. У кутку стаіць разабраны камбайн.

— Вось уся наша гаспадарка, — паказвае на яго Леанід Адамавіч. — Капітальны рамонт... А тут, — вядзе ў бліжэйшы штрэк, — апошні раз браці руду.

Пад праменьні ліхтарыкаў таямніча пабліскае на сценках штрэка чырвоная паласа шырыней метра ў паўтара. Нібы хто правёў уздоўж сцен вялікім пэндзлем, перад гэтым добра набраўшы на яго чырвонай фарбы.

— Вось ён, сільвініт, — усміхаецца Калінін і павольна, я б сказаў, нават ласкава праводзіць далонню па шурпатай паверхні пароды. — Прыгожа, праўда? Як у казцы...

— Я вайну добра помню, — задумліва раскавае Леанід Адамавіч. — У сорак другім карнікі ўшчэнт спалілі нашу Слабаду, многіх забілі. А мы з маці ды з сястрой у лесе хаваліся. Так у лесе і жылі, пакуль нацы прыйшлі. Вярнуліся ў вёску, выкапалі зямлянку... А неўзабаве прыслалі маці з фронту пахавальную на бацьку.

Вось такое было наша жыццё-быццё. Вясюй хадзіў я з хлопцамі на поле пышкі збіраць. Ведаецца, што такое пышкі? Гэта перазімавала на полі бульба. Маці з яе каржы пякла.

Як скончыў сем класаў, паехаў у Оршу, уладнаваўся там на чыгунцы. Напрацаваў год, ды нешта не па душы была мне тая работа. А тут пісьмо ад сястры — яна замуж выйшла і жыла на Паўночным Каўказе — пішча, прыязджай, можа тут уладкуешся. Прыехаў, а швагер — ён у шахце працаваў — кажа:

— Ідзем, браце, паглядзіш, як я хлеб зарабляю, можа спадабаецца.

Вось тады я ўверніўно трапіў у шахту. Было гэта акурат 18 гадоў таму. У шахце, як у пельце, — гораца, людзі чорныя ад вугальнага пылу. Здабываўся там вугаль, у асноўным, уручную. Спачатку ўзрывалі пласт, а потым грузілі вугаль рыдлёўкамі ў ваганеты.

— Ну, што, не па носе наша шахцёрская праца? — спытаў у мяне швагер. — Нябось, спалохаўся?

А я ж з маленства такі самалюбівы...

— Нічога, — кажу, — не спалохаўся. Бугу працаваць.

Так і застаўся там. Год-папрацаваў праходчыкам, а ў кастрычніку пяцьдзесят чацвёртага забралі мяне ў армію.

Адслужыў я, значыць, у арміі тры з паловай гады. Дарэчы, у час службы і ажаніўся. Каля нашай каскі быў ваенны санаторый, пазнаёміўся я з тамашняй медсястрычкай, ну і пажаніліся неўзабаве...

Пасля дэмабілізацыі пацягнула мяне зноў на тую шахту. Трохі напрацаваў на Данбасе, а пасля пераехалі мы на Паўночны Каўказ. Тут я пяць гадоў адхадзіў. Спачатку ў забойчыках, а пасля брыгадзірам комплекснай брыгады.

Мабыць, застаўся б там назаўсёды, ды толькі ў шэсцьдзесят трэцім годзе паехаў я ў адведкі ў сваю вёску і тут неяк з газеты даведаўся, што ў

Салігорску пачалі сільвініт здабываць. Рашылі пераехаць, усё ж бліжэй да хаты...

Гутарым мы ўжо не ў шахце, а ў нумары гасцініцы. Тут, пры дзённым святле, Калінін зусім іншы. Здаецца маладзейшым гадоў на дзесяць, нават на свае трыццаць вострым цягне.

Ёсць людзі, па выглядзе якіх нават у стальным веку лёгка сабе ўявіць, якія яны былі ў маладыя гады. Вось і цяпер я гляджу на Леаніда Адамавіча, і жыва ўяўляю сабе маладога хлопца з круглым, добрым сляніскім тварам, вачыма колеру ільвінай кветкі, бялявымі валасамі і магутнымі рукамі асілка. Такім, відаць, ён упершыню спусціўся ў шахту...

Калінін павольна ўстае з крэсла, падыходзіць да айна, адкуль адкрываецца від на вуліцу з шматпавярховымі дамамі.

— Тады, у шэсцьдзесят трэцім, горада не было, так, паслячак на некалькі дамоў. Гэта пры мне ўжо ўсё пабудавалі. Ды і шахты не было. Ствол, па якім мы спускаліся, я прабіваў... А сёння толькі наш гарызонт за некалькі гадзін не аб'едзеш — на дзесяткі кіламетраў прайшлі ва ўсё бакі. А наогул я вам скажу — у параўнанні з вугальнымі шахтамі, тут у нас санаторый.

Я ўжо бачыў гэты «санаторый». У суседнім штрэку працаваў камбайн суседа Калініна па ўчастку — Героя Сацыялістычнай Працы Віктара Канстанцінавіча Бабіча. Стаў такі грукат, што і свайго крыку не пачуеш. І гарачыня, хоць усё скідвай з сябе. І пыл такі, што не вельмі дапамагаюць так званыя «пільэсткі», якімі ў час работы закрываюць рот і нос, — павязкі з марлі і ваты, прапітанай асобым растворам.

Але спрацаца з Леанідам Адамавічам не стаў, яму відней...

Пра Калініна гавораць, што ён, як мала хто, адчувае пароду. Што гэта значыць? Сільвініт, дзеля якога людзі забраліся пад зямлю, ляжыць побач з іншымі пародамі — соллю, глінай і г. д. Яго тут не больш адной чвэрці. У ідэале, вядома, было б добра здабываць адзін чысты сільвініт, пакідаючы астатняе матухне-зямлі. Але пакуль што вымушаны выкаваць на-гара ўсё разам.

У штрэках, дзе прайшоў камбайн Леаніда Адамавіча, чырвоная паласа сільвініта цягнецца, здаецца, строга гарызантальна. Але гэта толькі здаецца. Калі б можна было прасачыць яе на ўсёй даўжыні штрэка, — а гэта недзе метраў 150, — дык стала б ясна, што пласт апускаецца то ўніз, то лезе ўгару. А яго лінію паўтарае штрэк, або калі больш дакладна — паўтарыў камбайн. Во штрэк гэта тое, што засталася пасля праходкі машыны. Скажам, як дзірка пасля свір-дзёлка.

Дык вось увесь фокус у тым, каб не згубіць пласт сільвініту. Куды ён — туды і камбайн... Лёгка сказаць... Не ў чыстым полі, а глыбока пад зямлёй, дзе ты ледзь не вобмацкам прабіваешся праз каменную тоўшчу...

— Тут неабходны вялікі вопыт і інтуіцыя, нейкае постае пачуццё, — тлумачыў мне начальнік участка.

У Салігорску Калінін лічыцца адным з лепшых знаўцаў камбайна «ПК-8», які зараз на ўзбраенні шахцёраў. Адкуль гэта прыйшло? Мабыць ад прыроднай упартасці, цікаўнасці, жадання заўсёды ва ўсім ра-забрацца самому.

— Мы спачатку працавалі на амерыканскіх машынах «Джой». Нічога сабе машыны, толькі ціхаходныя. А цяперашнія нашыя «ПК-8» пры мне ўводзіліся. Сам збраў і выпрабываў. Панаехалі тады, помню, канструктары, інжынеры з завода. Ходзіць вакол, хвалююцца, як, маўляў, машына. Напрацаваў я некалькі тыд-няў, гляджу рэдуктар бермафрээ — гэта якім глеба падразаецца — ненадзейны, слабы, бо з трох частак зроблены. «Хлопцы, — кажу інжынерам, — вы народ вучоны, але паслухайце практыка. Корпус рэдуктара трэба цэльным варыць». Што вы думаеце, — Калінін ледзь прыкметна усміхнуўся, — паслухаліся. Потым параўў замяніць зубцы ў рэжучым апарате — бо руда ішла вельмі буйнымі кавалкамі. І гэта зрабілі.

Першапачатковая норма на камбайн складала 450—500 метраў у месяц. Мы ж на ім першы ў свеце 1005 метраў далі. Потым замахануліся на 1400, а пасля — на 1500 метраў. У 1970 годзе прайшлі за месяц 3109 метраў. Ну, а летась перагаварыў я з хлопцамі брыгады і далі мы новы рэкорд — 3815 метраў. Мяне за той рэкорд узнагародзілі ордэнам Леніна.

Рэкорд, рэкорд... Якая яна, прырода рэкорда? Вунь сам Калінін гаворыць, што камбайн быў разлічаны на 500 метраў, а далі ў сем з гакам

[Заканчэнне на 15-й стар.]

ІМЯ ГЭТАГА пісьменніка добра вядома чытачам. Знаёмы ён і прыхільнікам сцэнічнага мастацтва. Прынамсі, з вялікім поспехам многа гадоў ідзе спектакль «Я, бабуля, Іліко і Іларыён» на сцэне Акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы.

Кастрычніцкія афішы ў Віцебску запрасілі глядачоў на прэм'еру новага твора Надара Думбадзе «Не трывожся, мама!» (пераклад Г. Бураўкіна).

У цэнтры спектакля, пастаўленага рэжысёрам В. Эрыным, — вобраз юнака Тэймураза Джакелі, якога іграе артыст П. Ламан. Тэмо ці, як клічуць яго сябры, Джако — гэта нібы своеасаблівы працяг біяграфіі знаёмага нам героя Н. Думбадзе Зур'яко Вашаламідзе з п'есы «Я, бабуля, Іліко і Іларыён». Сучасны грузінскі хлопец, добры і разумны, але пакуль што па-юнацку бесклапотны і часам празмерна гарачы, гатовы ўступіць у бойку, каб прадаманстраваць сабе і іншым сваё «я», Тэймураз — Ламан сталее на нашых вачах. Вось ён разам з дзедам Ісідарам Джакелі (бацькі хлопчыка загінулі ў аўтамабільнай катастрофе) прыязджае ў Тбілісі, каб паступіць у медыцынскі інстытут.

Чаму ў медыцыні?
Тэймураз і сам не ведае. Так вырашыў за яго дзед, і юнак, не маючы асаблівай прыхільнасці да гэтай прафесіі, згаджаецца.

Зразумела, непазбежны правад. Вялікай туга ў вачах дзеда, які без ляманту ў папрокаў, але з балючым дакорам, глядзіць на ўнука, прымушаюць Тэмо — Ламана задумацца над тым, што дзяцінства скончылася, што настала пара самастойна шукаць жыццёвае прызначэнне.

Па-новаму складаюцца ўзаемаадносіны Тэмо з дзядзькам Ваню, цёткай Сашыко, любімай дзяўчынай Дадунай. Хлопец ужо разумее, што не толькі з аднадумцамі і сябрамі давядзецца яму сустракацца. Скажам, трапіла ён у нявыклікую для яго атмасферу так званай «залатой моладзі»... Сцэна пастаўлена і іграецца коласавымі надзвычай ярка, з дакладнымі светацэннямі. Бачыш, што Тэймураз — Ламан сэрцам адчувае фальш нігілістычнага крыўляння Гель, пошласць і мяшчанства вершаў Мзіі, пазёрства і ненатуральнасць паводзін кіназоркі Ізіды. І таму з такой непрыкрытымчасцю, часам іранічна, з бравадай, часам амаль з «адкрытым забралам», ён уступае ў спрэчку з чужымі яму па духу людзьмі. Маральная перавага, як і сімпатыі глядача, безумоўна, на баку героя.

Ды толькі да поўнай яснасці ў душы, да разумення тонкіх адценняў таго, што такое «добра» і што такое «дрэнна», яму яшчэ далёка. Артыст П. Ламан паказвае душэўныя зрухі героя, у якога няма дастаткова жыццёвага вопыту, затое ёсць унутранае разуменне сваёй праваты. І гэтак разуменне гартуецца на нашых вачах.

Сапраўдна ж пераацэнка каштоўнасцей адбудзецца на далёкай

Сцэна са спектакля. У цэнтры — заслужаны артыст БССР Г. Дубаў у ролі Уладзіміра Мзінарадзе.

Фота С. КОХАНА.

ЮНАК ГАРТУЕ ХАРАКТАР

«НЕ ТРЫВОЖСЯ, МАМА!»

Н. ДУМБАДЗЕ

У ТЭАТРА ІМЯ ЯКУБА КОЛАСА

граніцы з Турцыяй, дзе Тэймураз будзе служыць у пагранічных войсках. Не ў кнізе, не на экране, а побач загіне сябра, цудоўны, шчыры хлопец з украінскага гарадна Пятро Шчарбіна. Загіне ў пагоні за падонкам, які вырашыў перайсці граніцу. Сапраўднае гора, вялікая страта стала для Тэймураза — Ламана тым узрушэннем («катарсисам»), пасля якога жыць паранейшаму, блукаючы, ён не зможа. Куды падзеліся яго жаргты, кпіны з сяброў, лёгкадумныя правы няўрымслівага тэмпераменту!.. Адчуваеш, што складаны працэс асэнсавання жыцця Тэймуразам адбываецца не знешне, а глыбока ў душы героя. Да сапраўднай сталасці яму яшчэ далёка. Але мы бачым, што чалавек вызначыў шлях, ведае, якім яму варта і трэба быць.

Шнада, што поўнай акцёрскай «падтрымкай» гэтак характару не даецца з боку выканаўцы ролі Дадуны Г. Дзягілевай. Вельмі прыгожая, яна так і застаецца на працягу

спектакля толькі блакітна-прыгожай «партнёркай» героя. І часам цяжка сказаць, каму ж на самой справе яна спакувае — Тэмо або Арчылу і Гела, і наогул, хакае яна юнака ці проста забаўляецца з ім, як з самым «арыгінальным» сярод усіх яе знаёмых.

І яшчэ даволі спрэчны момант у спектаклі Б. Эрына. Часцей за ўсё ў ім, асабліва, калі размаўляе моладзь, сцэны будуецца фрагментарна. Потым настае чарга маналогаў, і П. Ламан выходзіць на авансцэну, застаючыся сам-насам з глядзельнай залай, «чытае» так званыя «лірычныя адступленні». Часам яму удаецца перакінуць «эмацыянальныя ілладзі» праз рампу сцэны, наладзіць кантакт з глядачом, зрабіць яго саўдзельнікам таго, што адбываецца на сцэне. Часам такая сувязь застаецца ўмоўнай і словы гукаць халаднавата-дэкламацыйна. Трэба спадзявацца, што работа П. Ламана яшчэ не скончана, што з цягам часу ён даб'еца большай унутранай напоўненасці ва ўсіх эпізодах спектакля.

Такая артыстычная напоўненасць уласціва выканаўцу ролі дзеда Ісідара Джакелі А. Трусу. Па гэтым п'есе, у параўнанні з раманаў, ролі многае страціла. Фактычна дзейнічае Джакелі толькі ў першых сцэнах спектакля. Тым не менш прывабная, лагодная ўсешка, душэўная чысціня, народны розум і сялянскі гумар застаюцца з намі пасля знаёмства з Ісідарам — Трусам на працягу ўсяго спектакля.

Вельмі каларытным атрымаўся дуэт дзядзькі Ваню і цёткі Сашыко, ролі якіх іграюць А. Шэлег і Г. Маркіна. Яны зусім розныя па характары. Герой А. Шэлега — разважлівы, стрыманы; геранія Г. Маркінай — рухавая, шумная. Але абодва яны — людзі сардэчныя, добразычлівыя, крышталёна чыстыя. Бачыць і слухаць іх — эстэтычная асалода. Па-тэатраль-

наму кідка, па-жыццёваму пераканальна вобразы!.. Праўда, выканаўцы, бывае, захапляюцца вонкавай перадачай «каўказскага» тэмпераменту, злоўжываюць і акцэнтам, часам пераступаючы і пэўную меру мастацкага густу, і тады застаецца толькі яркая форма. Гэта адбываецца ў сцэнах, дзе Сашыко — Маркіна як бы «дэманструе» «каўказскі» тэмперамент герані: у такіх эпізодах геранія выглядае не эмацыянальнай, а мітуслівай. Між іншым, калісьці сказаў Сяргей Закарыядзе: «Калі хочаш растлумачыць глядачам нацыянальнае ў душы, то іграць трэба канкрэтны характар, а не наогул нацыянальны дух». Якім такі канкрэтны характар вельмі пераканальна перададзены ў спектаклі ў вобразе Гургена І. Матусевіча. Артыст іграе тактоўна, без штучнага націску. Яго дзядзька Гурген — гэта любімец усяго двара, да яго ідуць за парадамі і старыя і моладзь. Цікавая акцёрская работа Я. Шыпілы, які стварыў вобраз вяслара-хлопца Пятра Шчарбіны. Па-сапраўднаму стрыманым, па-ваеннаму суровым паказвае Чхарцішвілі А. Кацельнікаў.

Неадназначныя ў спектаклі і вобразы людзей, якія процістаяць Тэймуразу Джакелі. Выклікае нянавісць і абурэнне агідны парушальнік граніцы — А. Лабанок. Вобраз абмежаванага, тупога спартсмена Анзора, які жыве за кошт чужых думак, не маючы самастойных, стварае артыст Ул. Куляшоў. Смешным і непрыемным паўстае перад намі «чысценькі» Гела ў выкананні М. Цішчэвіна, са сваёй дробняк мараллю — «мал хата з краю».

Наогул, абедзве сцэны вечарынак вырашаны Б. Эрыным неардынарна. Персанажы тут не падзелены на плакатна «добрых» і плакатна «нядобрых». Разам з драматургам рэжысёр даследуе глыбока працэсы, якія адбываюцца ў душах дваццацігадовых. Шмат у іх яшчэ наноснага, выпадковага, што ідзе ад перавагі юнацкай эмацыянальнасці над «працай душы». Ім уласцівы пошукі і хістанні. Усім пафасам спектакля тэатр пераконвае нас, што іх жыццёвае крэда паступова выявіцца і прывядзе да правільнага выбару месца ў жыцці.

Драматург назваў свой твор лірычнай камедыяй. Рэжысёр Б. Эрын вызначыў жанр спектакля — камедыя. На жаль, дакладнае адчуванне жанру, наогул уласцівае гэтакім рэжысёру, у гэтым спектаклі часам робіцца распыліватае. Гэта вядзе да таго, што парухаецца адзіны стыль спектакля — ён ідзе то эксцэнтрычнай камедыяй, то меладрамай, а ў фінале наогул з'яўляецца падкрэслена сімвалічная ўмоўнасць.

ГАЛОУНАЕ, што здолелі перадаць рэжысёр і артысты, — гэта інтэрактыўнальнае ў нацыянальным. Яны выявілі ў п'есе Н. Думбадзе токі, якія працінаюць жыццё маладога пакалення, тым самым сцэна кліча ўважліва аглядаецца навокал, задумацца над маральным абавязкам чалавека і грамадзяніна, кожнага глядача.

Тамара ГАРОБЧАНКА,
кандыдат мастацтвазнаўства.

ПРА ГЭТЫ СПЕКТАКЛЬ гавораць і, мабыць, яшчэ не раз будуць гаварыць у друку і глядачы, і крытыка. Твор Яні Купалы на купалаўскай сцэне! І сапраўды: заслугоўвае добрага слова работа рэжысёра-пастаўшчыка В. Луцкі. Цудоўны акцёрскі ансамбль — С. Станюта, Л. Рахленка, С. Хацкевіч, Г. Гарбук і іншыя. Лаканічна і ўражліва афармленне мастака В. Герлавана. Хочацца спыніцца і на музыцы да «Раскіданага гнязда» — яна заслугоўвае ўважлівых адносін і, на маю думку, узбагачае гэту цікавую пастаўку.

...Тым, хто яшчэ толькі збіраецца паглядзець «Раскіданае гняздо», раім прыходзіць у залу хвілін за дваццаць да пачатку спектакля. Справа ў тым, што ў гэты час гучаць цудоўныя старадаўнія беларускія народныя песні (запіс З. Мажэйкі) і мы можам «настроіцца» на лад драмы, перанесціся ў дарэвалюцыйную беларускую вёску, адчуць, чым жыў просты сялянін, яго клопаты, радасці, засмучэнні.

НА КУПАЛАЎСКАЙ ХВАЛІ

МУЗЫКА С. КАРТЭСА ДА СПЕКТАКЛЯ «РАСКІДАНАЕ ГНЯЗДО» У АКАДЭМІЧНЫМ ТЭАТРА ІМЯ Я. КУПАЛЫ

Музычныя партытура, створаная С. Картэсам да «Раскіданага гнязда», арганічна зліваецца з дзеяннем трагедыі. Скажам адразу, што аўтару музыкі пашанцавала: па задуме рэжысёра ў спектакль упершыню ўведзены вершы Яні Купалы і песні, створаныя кампазітарам на іх аснове. Песні, поўныя глыбокага філасофскага сэнсу, якія абагульняюць ідэі спектакля.

Напрыклад, першая з іх — «Як выйду за хату» — невялікі па аб'ёме маналог аб выбары шляху ў жыцці, аб яго сэнсе. Якую дзядзецца выбраць дарогу, мэта так бяглітасна прагнанай са сваёй годнага гнязда сям'і Зяблікаў: ісці з торбай жабраваць, як Старац, або адгукнуцца на заклік Незданямага? Які наогул будзе простага беларускага народа? Працяжная, імправізаванага складу мелодыя гэтай песні поўная глыбокага роздуму. Маналог гучыць як слова ад аўтара, як паэтычны эпіграф спектакля.

На некалькі відазмененых інтанацый гэтай музычнай тэмы (яна ідзе больш узрушана, больш важка, хутчэй за ўсё, як адказ на пытанні эпіграфа) пабудавана і аркестравае завяршэнне драмы, калі Сымон Зяблік, вызначыўшы сваю дарогу, блрэ сястру Зоську за руку і адпраўляецца «на вялікі сход, па Бацькаўшчыну».

Або яшчэ адна песня з «Раскіданага гнязда»: «Тутна мы п'яныя», якая лейтматывам праходзіць праз увесь спектакль сімвалам болі і адчаю забітага і прыгнечанага беларускага сяляніна. Відаць, рэжысёр параў утрырваннае ле выкананне, і, думаю, дарэмна: зліцце горнага трагізму слоў з мелодыяй-выкрыкам патрабуе больш стрыманай трантоўні. Заўвагу гэту можна аднесці і яшчэ да адной скразной песні «Гавораць, ноч», іранічнасць якой таксама павінна быць падкрэслена танчэй.

Музыка ў «Раскіданым гнязде» служыць і дапаўненнем да раскрыцця вобразаў герояў твора, напрыклад, Зоські і яе малодшага брата Данілка. З'яўленне Зоські, маналогі герані суправаджаюцца таямнічай па характары музыкнай з «нябесным» перазвоном тубафона і тромалюючымі водгукамі драўляных духавых інструментаў, музыкнай, якая падкрэслівае незвы-

чайнасць светасузірання гэтай прыгожай і адухоўленай дзяўчыны.

А вось Данілка. Як аддана любіць ён народнае мастацтва, як марыць «зайграць на ўвесь свет»! Кампазітар удала прыцягнуў тут інтанацыі народнай песні. Скрыпачку сваю Данілка майструе пад гукі дударскай песні «Былі ў бацькі тры сыны». Напярваючы гэтую ж песню, ён спрабуе адцягнуць маці ад цяжкіх думак. Народны напеў робіцца яго асноўнай музычнай тэмай.

Наогул жа С. Картэс выкарыстоўвае сапраўдныя народныя песні не «цытата», музычная мова яго глыбока нацыянальная, сугучная мове драмы. Сродкі, якімі карыстаецца кампазітар у вакальных эпізодах, — простыя дыятанічныя тэмы, неўскладнёныя рытмы, а ў інструментальных, апрача таго, — гучанне ліры, найгрышы сялянскай скрыпкі. Адчуваецца, што ён ведае беларускі фальклор, добра валодае ім. Добра, што С. Картэс не паспрабаваў «мадэрнізаваць» музыку, звязаную з спектаклі з вершамі Яні Купалы.

ТААТР МОЖА іграць не кожную п'есу. Гэта думка не новая. Існуюць п'есы, разлічаны на актэраў пэўнай індывідуальнасці. Звычайна гэта класічныя п'есы. І як бы ні стараліся ставіць класікаў, якімі б сучасныя сродкамі ні карысталіся пры гэтым, колькі б ні сціралі грані паміж актэрскамі ампаў, калі ў тэатры няма актэраў на ролі Гамлета, Атэла, Любові Яравой альбо Рычарда III, браць гэтыя п'есы ў работу нельга.

Вядома, не існуе правіл без выключэння. Гісторыя ведае пастаноўку «Гамлета» з жанчынай у галоўнай ролі, ведае «Атэла» і «Рычарда III», адзначаныя не актэрскамі адкрыццямі, а рэжысёрскім эксперымантам. Кажуць, што ў тэатры ўсё магчыма. І тым не менш...

Гэты ўступ спатрэбіўся для таго, каб разабрацца, чаму Беларускае тэатра юнага гледача вырашыў ставіць «Італьянскую трагедыю», п'есу А. Штэйна, напісаную на рамана

і гэта раскрывае А. Штэйну не ўдалося.

Авадзень, і ў першую чаргу Авадзень, цікавіць нас у рамана. Ягоны лёс, а не лёс Мантанэлі і нават Джэмы будзе, напэўна, хваляваць і гледачаў.

Гэта разумее тэатр. Таму рэжысёр спектакля Р. Баравік усю ўвагу звяртае на галоўнага героя. Тэатр крыху дапрацоўвае п'есу. Яна робіцца больш кампактнай. Тры часткі п'есы ўключаюць

ГЭТА—інсцэніроўка славагарама «Авадзень» З. Войніч. Зразумела, такі спектакль патрэбны ў рэпертуары тэатра, аўдыторыя янога—падлеткі, юнацтва. І ў біяграфіі калектыву ён не можа быць толькі «чарговым», «яшчэ адным»: чакалася, што «Авадзень» на сцэне прагучыць як значная творчая падзея для трупы, а хтосьці з артыстаў спраўдзіць

А далей — новы Артур, Артур, які не выпрабуе больш на сабе ўдараў лёсу, а сам наносіць гэтыя ўдары, Артур, які змагаецца і перамагае, нягледзячы на смерць.

А цяпер давайце яшчэ раз прааналізуем працэс работы над спектаклем.

П'еса выбрана таму, што ў ёй дзейнічае любімы школьнікамі герой. Але п'еса недасканалая. Да таго ж тэатр доўга не можа вызначыць выканаўцаў галоўнай ролі: на сцэні, адпаведнага актэра ў калектыве няма. Для работы над спектаклем запрашаецца рэжысёр, які ўпершыню сустрапаецца з трупай тэатра. На выпуск спектакля адведзен рэкордны тэрмін — месяц.

Ці не зашмат кампрамісаў? Было зразумела, што ўсё накіравана супраць поспеху пастаноўкі. З самага пачатку спектакль стаў нялюбным пазынкам для калектыву, які здагадаўся, што ні рэжысура, ні

дзень прэм'еры быў адзін, а на пятнаццатым спектаклі — другі, мы не маем права не разабрацца ў гэтым. І таму я не ставіла сабе мэтай напісаць рэцэнзію на спектакль, я хацела падумаць, паразважаць аб яго лёсе.

Мне неаднаразова даводзілася адзначаць, што актэрам нашага тэатра юнага гледача часта не хапае прафесіяналізму. Я мела на ўвазе не адсутнасць спецыяльнай вышэйшай адукацыі (хоць гэта таксама мае некаторае значэнне), а зусім іншае — умненне працаваць. Кваліфікаваны актэры не ўмеюць іграць дрэнна. У кожнай ролі, любімай ці нелюбімай, яны знаходзяць «мані», якія параджаюць натхненне, і тады пацудзі актэра перадаюцца і гледачу. Не заўсёды ж іграць толькі любімыя ролі...

Высокая прафесійная якасць актэра — умненне кожнага спектакля іграць так, быццам якраз сёння

ЧАМУ ПАСТАЎЛЕННЫ ГЭТЫ СПЕКТАКЛЬ?

«ІТАЛІЯНСКАЯ ТРАГЕДЫЯ» А. ШТЭЙНА У РЭСПУБЛІКАНСКІМ ТААТРЫ ЮНАГА ГЛЕДАЧА

Э. Войніч «Авадзень», ведаючы, што актэра на галоўную ролю ў калектыве няма. Асоба Артура — Рыварэса — Авадзія даўно ўжо стала хрэстаматычнай. Напэўна, такой жа, як Гамлет альбо Атэла. Як жа тэатр будзе іграць гэтую п'есу? На чым сканцэнтруе сваю ўвагу? Чым замяніць такую прыцягальную сілу галоўнага героя? Менавіта ён, а не хто іншы, прынёс літаратурную бессмяротнасць Этэль Ліліян Войніч.

«Авадзень» без Авадзія... Ці магчыма гэта?

Напэўна, і ў тэатры ўзніклі такія сумненні. Прозвішчы двух выканаўцаў галоўнай ролі значацца на афішы. Рэцэпавалі абодва. Іграе адзін. Спектакль усё-такі нарадзіўся.

«Авадзень», якім яго да сённяшняга дня ігралі ў тэатрах для дзяцей, — гэта, перш за ўсё, гімн рамантыцы, эфектнай, гучнай, ахвярнай, часам рамантыцы дзеля рамантыкі. У аэро-пакутніка з'яўляўся перад гледачамі Артур. Пакутнікам заставаўся Рыварэс. Пакутнікам гінуў і Авадзень. Відзець, сёння такі сцэнічны пераказ наўрад ці прымусяў бы нашу дзяцву палюбіць Авадзія-пакутніка.

Ведаючы гэта, тэатр імкнуўся стварыць спектакль, які б стаў гімнам мужнасці, гімнам барацьбе. Дзеля гэтага, напэўна, ён і звярнуўся да таго Авадзія, якога мы памятаем па рамана Войніч. На жаль, у інсцэніроўцы адчуваюцца значныя страты, асабліва па лініі галоўнага героя. Цяжка нават зразумець, чаму А. Штэйна назваў сваю інсцэніроўку «Італьянскай трагедыяй». Магчыма, аўтара сцэнічнай рэдакцыі цікавілі падзеі, звязаныя не толькі з лёсам Авадзія, але і з лёсам яго таварышаў па барацьбе. Знаёмчыся з драматычным матэрыялам, разумеш, што

сваю заповітную мару. Тэатр юнага гледача даўно абвясціў, што ён ставіць гэты спектакль. Спачатку ў рэжысуры Б. Ганагі, потым — Р. Баравіка. І сёлета некалькі разоў паказаў яго гледачам. А потым паціху «зняў» з афішы. Чаму? Перш чым адказаць на такое пытанне, мабыць, варта папярэдне спытацца, чаму наогул калектыву ставіў менавіта гэтую інсцэніроўку, з якіх мернаванняў выходзіў. Тэатразнаўца Т. Арлова ў сваім артыкуле і робіць спробу разабрацца ў гэтым пытанні.

дзены ў два акты. Скароцаны некаторыя сцэны. Зноў, як у рамана і насуперак інсцэніроўцы, на першым плане лёс Авадзія.

«Італьянская трагедыя» напісана і па рэжысёрску пабудавана так, што ўсё ў спектаклі «працуе на Авадзія». Ніводнай лабочнай лініі, ніводнага лёсу, які б існавалі па-за Авадзія. У гэтым ёсць свой сэнс, свая логіка. Адхіляючы іншыя лініі, адсоўваючы іх на другі план, рэжысёр тым самым дапамагае актэру, які выконвае галоўную ролю.

Спектакль іграецца ў імклівым рытме. Ён насычаны экспрэсіяй. Падзеі разгортваюцца, як у добрым сучасным дэтэктыве. Ужо ў першай палове спектакля Артур ператвараецца ў французскага журналіста Рыварэса. Ён перажывае горкае расчараванне ў сваім стасаванні да Мантанэлі, страчаны сябры, пацярпела крах арганізацыя «Маладая Італія», здраднікам амазаўся духоўны айнец, і нават пахіснулася, а потым пала вера ў бога.

Усё гэта ўкладзена ў гадзіну сцэнічнага часу.

выканаўцы да мастацкага адкрыцця не набліжаюцца. Але за права паказаць яго змагаліся, і сярод энтузіястаў быў Р. Баравік, які дэбютаваў у якасці пастаноўшчыка на мінскай сцэне (раней ён працаваў у Брэсце і ставіў нават яркія спектаклі), а яго падтрымліваў актэр В. Мельнікаў, бо Авадзень — яго мара. Захопленыя іх утрапёнасцю, імкнуліся давесці спектакль да належнага ўзроўню і іншыя артысты.

Прэм'ера адбылася. А спектакль — ці адбыўся ён?

На першых паказах «Італьянскай трагедыі» выканаўцы выступалі з уздымам, старанна. Ім здавалася, што мэта ўсё ж дасягнута, што ёсць на Беларускай сцэне вобраз героя любімага мільёнамі рамана... Падкрэслім — «здавалася»!

Кампрамісы ў мастацтве заўсёды бяжаліся пагоні за сабе. Пасля свята прэм'еры надышлі звычайныя будні. І спектакль стаў імкліва развальвацца. Экспрэсія ператварылася ў адкрытую мітусню, актэры пачалі фармальна выконваць свае сцэнічныя задачы, і толькі выканаўца галоўнай ролі працягваў працаваць «на первах», імкучыся ўтрымаць спектакль.

Магчыма, гледачу ўсяго гэтага ведаць не трэба. Акая яму справа да ўнутраных канфліктаў у тэатры! Яго цікавіць вынік. Але, калі вынік у

адбываецца прэм'ера, хоць на самой справе ідзе і «нелюбімы», і дзесяткі і нават сотні разоў паўтараюць спектакль. І гледачу не цікава ведаць, што за «настрой», што за «адносіны» да гэтага прадстаўлення ў таго або іншага выканаўцы ролі. А на сцэне тэатра юнага гледача, на жаль, часта пасля прэм'еры першапачатковай спеціяльнай рэдакцыя пастаноўкі разбураецца. Актэры надышлі ж хутка «астываюць» і выконваюць усё механічна, па-рамесяцку. Губляюцца важныя акцэнтны, старанна знойдзеныя раней нюансы. І рэзка знікае тое, што называюць культурай творчасці.

У «Італьянскай трагедыі» гэты працэс дасягнуў свайго апося. Калі ў тэатры не было выканаўцаў на ролю Авадзія, то Джэму браліся іграць многія актэры (роля Мантанэлі нібыта напісана для артыста Ул. Говара-Бандарэнікі). Пасля прэм'еры, на абмеркаванні спектакля з рэдакцыя адзначалі актэрскае ўдачы М. Патапчук — Джэмы, Ул. Говара-Бандарэнікі — Мантанэлі, Л. Горцавай — Зіты, Я. Груніна — Кардзі. А сёння ў спектаклі больш-менш прыкметнымі засталіся двое: Авадзень — В. Мельнікаў і Ферары — А. Курловіч. Авадзень і Ферары — разумныя, моцныя праціўнікі, за іх паядынкам сачыць цікава, чаго не скажаш пра паядынак Авадзія і Мантанэлі...

Вось, бадай, і ўсе плюсы спектакля. Здабытак, шчыра кажучы, мізэрны, калі адзінаццаць работу па сапраўдным творчым рахунку. А спектакль мусіў стаць адным з самых значных у рэпертуары тэатра, бо Авадзія даўно належыць бязмежныя сімпатыі новых і новых пакаленняў юных!.

Таццяна АРЛОВА,
кандыдат мастацтвазнаўства.

Кампазітар С. Картэс і рэжысёр Б. Луцэнка.

а шчыра, з душой, умела данёс да гледача мелодыі, блізкія лепшым народным узорам.

Ёсць у «Раскіданым гняздзе» некалькі эпізодаў так званай «канкрэтнай» музыкі, дзе кампазітар звярнуўся да знешніх, гука-тэмбравых эфектаў. Так, напрыклад, у другой частцы спектакля сродкамі аркестра перадаюцца завыванні завірухі, шум ветру. Што ж, у тэатральнай музыцы гэта звычайны і дапушчальны прыём гукавога афармлення, тыповы для ілюстрацыя. Аднак нельга не аддаць належнае майстэрству аўтара музыкі: на фоне завірухі паступова вырысваецца інтанацыя, а потым гучыць і сама песня са словамі «Гэта снег, толькі снег...» — у ёй падкрэслены смутак, спустошанасць і безвыходнасць. Жорстка абшліся жыццём з героямі, амаль усё страчана: зямля, дом, спадзяванні, — што рабіць? І вось у гэты крытычны момант з'яўляецца са сваім палымным заклікам Незнаёмы. Такім чынам, важнейшы сэнсавы паварот падрыхтаваны і эмацыянальна, а музыцы тут належыць не апошня роля.

Глыбока вырашыў С. Картэс другі санорны эпізод, які малое разбурэнне хагы Зяблікаў. Усё вельмі проста, амаль прымітыўна: шум, трэск дошак, удары тапары і г. д. Але знойдзена менавіта такая сіла гуку, такая інтэнсіўнасць яго нарастання, што ў спалучэнні са стасаванымі эфектамі і рэплікамі герояў ствараецца сапраўдная трагічная кульмінацыя. Забываецца, што сядзіш у зале, што час той даўно прайшоў і, здаецца, што гэта тут тваю хату ло-

мяць, тваё гняздо разбураюць, на цябе абрываюцца нягоды і няшчасці! І калі крычаць, што Лявон Зяблік з гора павесіўся, разумеш, што інакш і быць не магло.

Для таго, каб напісаць аб выканаўцаў у «Раскіданым гняздзе», канечне, трэба асобны і не адзін артыкул. Скажу толькі, што, на маю думку, іграюць добра ўсё. Але, відаць, са мною згодзяцца і астатнія гледачы, маці Марыя ў выкананні Стэфаніі Міхайлаўны Станюты — адна з вяршынь спектакля. Успомнім хоць бы галашэнні па загінуўшым мужу. Традыцый народнага плачу, якія ідуць з глыбіні якоў праз народныя песні тыпу «Павей, ветрык», — з якой узрушальнай сілай ператвораны яны тут, у такім невялічкім эпізодзе!

Маючы актэраў з магчымасцямі С. Станюты (а з маладымі, напрыклад, зусім добра спявае па ходзе дзеяння Ю. Лясны), мне здаецца, было залішнім запрашаць для выканання вакальных фрагментаў прафесійных спевакоў і даваць потым музычныя нумары ў магнітафонным запісе. Усё-такі «жывое» гучанне заўсёды ўражвае больш. Успомнім «Паўлінку» на гэтай жа сцэне!

На вялікі жаль, нельга не сказаць аб нізкім тэхнічным узроўні гуказапісу. Асабліва гэта адбываецца на тэн-

стах песень. Слова, якія і ў звычайнай песні павінны быць, прынамсі, раўназначныя музыцы, а ў гэтай пастаноўцы «Раскіданага гнязда» нясуць такую значную сэнсавую нагрузку — іншы раз проста невыразныя.

Ёсць намер нова запісаць усю музыку — гэта было б добра. А пакуль можа варта хоць бы надрукаваць гэтыя песні ў ўключэнні іх у праграмы спектакля? Работа невялікая, а некаторыя музычныя эпізоды стануць больш зразумелымі і ўздзейнічаюць іх будзе моцнейшае.

Пастаноўка «Раскіданага гнязда», якой у тэатры імя Яні Купалы напэўна суджана доўгае жыццё, з самага пачатку не павінна губляць ні драбінкі з любога кампаненту, які дапамагае вылучыць думку спектакля. А музыка тут — адзін з такіх кампанентаў.

С. Картэс не навочок у галіне тэатральнай музыкі. Вось ужо калі дзесяці гадоў ён плённа супрацоўнічае з калектывам тэатра імя Яні Купалы, ён аўтар музыкальнага афармлення вядомых спектакляў — «Выклік багам», «Амністыя»,

«Трыбунал» і інш. Музыка кампазітара да «Раскіданага гнязда», несумненна, работа паўнацэнная. Трэба адзначыць, што С. Картэс быў падрыхтаваны да яе. Яшчэ ў мінулым годзе ён напісаў доволі удалую музыку да тэлевізійнай пастаноўкі на вершы Я. Купалы «Па пшчасце, па сонца». Нядаўна гледачы мелі магчымасць зноў яе ўбачыць — ужо ў якасці тэлевізійнага фільма — у дні купалаўскага юбілею. Стварэнне музыкі да «Раскіданага гнязда», гэтага выдатнага твора Беларускай нацыянальнай драматургіі, стварэнне песень на тэксты ўзрушальнай сілы, паводле слоў самога кампазітара, бясконца зблізіла яго з творчасцю Я. Купалы. Зараз С. Картэс завяршае новы вялікі твор — араторыю для хору, салістаў, сімфанічнага аркестра і чытальніка на вершы Беларускага песняра пад умоўнай назвай «Памяці паэта». Пакуль яшчэ рана гаварыць аб ёй, але відавочна, што плён працы над афармленнем «Раскіданага гнязда» паспрыяе яму знайсці правільны шлях і ў стварэнні музычных вобразаў, годных характэра купалаўскай радкоў.

Н. ЮУЧАНКА-ЛЕБЕДЗЕВА.

ларускай народнай песеннасці з музычнымі якасцямі, што нарадзіла сучаснасць. І мела рацыю вядомы даследчык беларускай песнятворчасці Л. Мухарынская, калі нахонт песні Н. Сакалоўскага «Сонца яснае нам свеціць» пісала, што тут «мы сустракаемся ці то з бясхатраснай аўтарскай апрацоўкай народнага напева і тэксту, ці то з засвоенай і распаўсюджанай у побыце аўтарскай мелодыяй, якая аказалася асабліва блізкай народнай традыцыі».

Наколькі музыка Н. Сакалоўскага блізкая народным традыцыям творчасці і выканальнага майстэрства, сведчыць і гісторыя «Песні аб Нёмане» — твора, які стаў нібы музычным сімвалам магутнага духу, невычэрпных сіл беларускага народа, у нетрах якога магла нарадзіцца такая мужная і пішчотная песня. Пачатак гэтай гісторыі даволі сумны: твор, што ўзнік у дні Вялікай Айчыннай вайны як споведзь сэрца, «дасведчаным» журы конкурсу на лепшую песню пра Радзіму быў прызнаны

рэпертуар нашага цудоўнага спевака М. Ворвулева; высакародная нёманская музычная хваля загучала ў праграмах Дзяржаўнай акадэмічнай харавой капэлы БССР, украінскай «Думкі», армейскіх мастацкіх ансамбляў... Мільёны слухачоў пачалі выказаць удзячнасць спевакам за выкананне ў канцэртах, па радыё і тэлебачанні песні, такой блізкай, зразумелай, «свайёй» для кожнага, хто яе чуў.

І яшчэ адна песня Несцера Сакалоўскага, якая з вялікай сілай пераконвае ў народнасці таленту кампазітара, з'яўляецца і мастацкім, і грамадскім, і дзяржаўным свядарджэннем гэтага таленту. Гаворка ідзе пра твор «Мы — беларусы», які ў 1955 годзе, пасля ўжо смерці кампазітара, быў зацверджаны Дзяржаўным гімнам Беларускай ССР. А пісалася песня (на словы М. Клімковіча) яшчэ ў дні вайны, і лёс яе быў вельмі удалы.

ням, хорамі, рамансамі, што ён пісаў натхнёны паэзіяй Я. Купалы і Я. Коласа, А. Астрэйкі і А. Русака, М. Клімковіча і А. Вялюгіна, М. Гамолкі і М. Гарулёва, А. Зарыцкага і Ю. Лявоннага, іншых беларускіх пісьменнікаў. Тое, што кампазітар зрабіў для захавання і прапаганды лепшых узораў традыцыйнай і сучаснай народнай песні, мае не меншае значэнне для развіцця беларускай музычнай культуры. Збіральнік фальклору — звыш пяцісот запісаў, выканаўца-хормайстар песенных скарбаў, Несцер Сакалоўскі быў аўтарам выдатных мастацкіх апрацовак непаўторных па харакце беларускіх народных мелодый. У гэтым раздзеле сваёй творчасці ён выключна бераліў да асаблівацей народных ладоў, да складу мелодыі, яе рытмікі, магчымасці распеву.

Гэта дзякуючы Несцеру Сакалоўскаму мы яшчэ ў трыццатыя гады пазнаёміліся з такімі цудоўнымі перламі беларускага традыцыйнага і сучаснага фальклору, як «Рэчанька», «Ці не быстра рэчка», «Ой, сонал, мой сонал», «Як крыніца цячэ». Гэта ён ачысціў у мастацкіх калектывах, прафесійных і самадзейных, пастаноўку народных тэатралізаваных абрадаў. Гэта ён увёў у практыку народнага спявання некаторыя прыёмы харавога голасавядзення, што спрыялі пашырэнню рэгістраў народных хораў.

Галоўнае месца сярод усіх апрацовак, зробленых Н. Сакалоўскім, займае плічэсткаявая сюіта для хору без суправаджэння. Тут найбольш ярка раскрылася чутасць кампазітара да народна-песенных багаццяў свайго краю, яго ўменне падпарадкаваць кампазітарскую фантазію патрабаванням музычнай першаасновы. Але да ягога б народнага запісу ні дакраналася рука гэтага натхнёнага мастака, ён заўсёды кіравала любоў і пашана да народнай музыкі.

Несцеру Сакалоўскаму днямі споўнілася 67 год з дня нараджэння (9 лістапада). Пакінуты ім мастацкай спадчына — сведчанне таленту яркага, самабытнага, неадрыўнага ад музыкальных крыніц роднай зямлі. Імя народнага кампазітара ўвайшло ў залаты спіс лепшых сыноў Радзімы.

І. НІСЦЕВІЧ.

ЁН БЫЎ сапраўды народным кампазітарам, гэты сын гаротнага беларускага селяніна, чырвонаармеец, артыст розных драматычных труп і перасоўнага тэатра пад кіраўніцтвам У. Галубка, хормайстар і адзін са стваральнікаў першага на Беларусі прафесійнага ансамбля песні і танца, нястомны фалькларыст і аўтар неўміручых беларускіх песень. Не, я не абмовіўся, бо даўно ўжо «Чырвоная вярцінечка», «Задумаў жаніцца», «Хлопец кудравы», «Песня аб Нёмане» Несцера Сакалоўскага «ўпісаліся» ў музычны быт роднага краю як узоры беларускай і народнай творчасці і гучаць у таной якасці ва ўсіх кутках нашай краіны. Ці не ў такой «безназоўнасці» раскрываецца вышэйшае прызначэнне мастака: народ лічыць яго неабмежавана сваім!

А здарылася гэта таму, што, не губляючы кампазітарскага «я», Несцер Сакалоўскі ўмеў нібы расшчэпіцца ў стыхій мелодый, напеваў, інтанацый, «падслуханых» у свайго народа; ўмеў па-мастакі пераканальна спалучаць традыцыйныя рысы бе-

ТАЛЕНТ ЯРКІ, САМАБЫТНЫ

няўдалым. Вельмі сціплы і чэсны мастак, Несцер Сакалоўскі нават не рабіў спробы пасля такога поспеху, а дакладней кажучы, расправа, прапанаваць «Песню аб Нёмане» на выкананне якому-небудзь хору, нават Палескаму ансамблю песні і танца, якім ён сам кіраваў. Толькі пасля заканчэння вайны песня няяк, нават без ведама аўтара, трапіла ў калгас імя Леніна Хойніцкага раёна. Там гэтым творам захапіліся харысты, якія падрыхтавалі яго да агляду мастацкай самадзейнасці раёна. А далей усё было як у казцы. Выкананне «свайёй» песні дапамагло калгаснаму хору стаць пераможцам раённага, абласнога і рэспубліканскага аглядаў мастацкай самадзейнасці Беларусі ў 1946 годзе. Пра «Песню аб Нёмане» Сакалоўскага — Астрэйкі загаварыла грамадзкасць; песня ўвайшла ў

яна стала ў пасляваенны час бадай самай папулярнай на Беларусі. Гэта дало магчымасць Г. Цітовічу грунтоўна свядаржаць на прыкладзе песні «Мы — беларусы», што «народныя творы ствараюць цяпер не толькі безымяныя народныя мастакі. Гэтыя песні складаюць таксама паэты і кампазітары. Іх блізкія і зразумелыя народу песні ідуць у масы і робяцца народнымі».

Гэтае выказанне пераклікаецца з наступнымі словамі выдатнага майстра народнай песнятворчасці, стваральніка Азершчынскага калгаснага хору Тацяны Лапацінай: «Песню «Мы — беларусы» многа і часта спяваў наш хор... Мы адчувалі, што гэта наша, родная песня...»

Калі гаворыш пра творчую спадчыну кампазітара Несцера Сакалоўскага, нельга абмяжоўвацца толькі ягонымі арыгінальнымі пес-

У СТОСЕ падшывае слудчай раённай газеты «Шлях Ільча» (выходзіла яна таксама і пад іншымі назвамі) ёсць адзін нумар, які мае асаблівую цікавасць. Праўда, арыгінал прыдбаць не давялося, таму зроблена фотакопія з таго экзэмпляра, які захоўваецца ў Дзяржаўнай бібліятэцы БССР імя У. І. Леніна. Гэта першы выпуск дадатак да тагачаснай акружнай газеты «Вясковы будаўнік». Называецца ён «Літаратурны маладняк Случчыны» і датуецца 10 ліпеня 1925 года. Дадатак — орган слудчай філіі Усебеларускага аб'яднання пралетарскіх паэтаў і пісьменнікаў «Маладняк» — выдаваўся двойчы на месці. У ім выступалі многія, цяпер вядомыя беларускія паэты і празаікі: Васіль Вітка, Рыгор Мурашка, Сцяпан Ліхадзіеўскі, Юрка Гаўрук, Мікола Лобан. Цяпер літаратурнае аб'яднанне працуе пры рэдакцыі раённай газе-

АД «МАЛАДНЯКА СЛУЧЧЫНЫ» ПАЧАТАК...

У ЛІТАРАТУРНЫХ АБ'ЯДНАННЯХ

ты. Кіруе ім член Саюза пісьменнікаў Беларусі, дырэктар Чаліцкай сярэдняй школы Віктар Дайліда. Раз у месяц збіраюцца ў рэдакцыі пачаткоўцы. Людзі гэта розных узростаў і прафесій, але ўсіх іх аб'ядноўвае любов да роднай літаратуры, беларускага слова.

Прыемна, што ў літаратурным аб'яднанні з кожным годам усё мацней чуваць маладыя галасы. Тонка праікае ў свет лірычнага героя выхавальніца дзіцячага сада Антаніна Дубовік. Вершы ў яе млагучныя, шчырыя. Адчуваецца, што аўтар іх — чалавек, які любіць родную Случчыну, людзей яе, і ўсю прыгажосць краю імкнецца перадаць у працэлах радках. Вучаніца Кальчыл-

кай сярэдняй школы Жана Касцюкевіч у адным са сваіх вершаў прызначае:

Люблю я Случ, люблю азёры,
Вясновы дзень, лясны ручай.
Люблю я вечны пошум бору,
Бо гэта — мой любімы край.

Жана — дзесяцікласніца. І хаця ёй у верхах часам бракуе самастойнасці, аднак вабіць у іх чысціня, свежасць вобразаў. І «вечны пошум бору» вакол невялікай вёскі Ржаўкі — радзімы яе, і гоман ляснога ручая з мурожнымі травамі, і пах чабору, уплеценага ў дзявочыя косы, — усё гэта міла, па-юнацкі непасрэдна, перша-родна.

Даволі часта на старонках газеты выступае Марыя Савановіч. Яна таксама сёлета

канчае дзесяць класаў гарадской школы. Упершыню на чарговае пасяджэнне літаратурнага аб'яднання прыйшла некалькі гадоў назад. Тыя яе вершы, якія абмяркоўвалі тады пачаткоўцы, хутэй за ўсё нагадалі проста зарыфмаваныя радкі. І вельмі добра, што старэйшыя таварышы ўважліва аднесліся да Марыі, данамаглі ёй сяброўскімі, шчырымі парадамі. Дарэчы, уважліва сядзе таварыша тут заўсёды спалучаецца з высокай патрабавальнасцю. І калі адбываецца абмеркаванне новых твораў для літаратурнай старонкі, пасіўных няма.

Свае сілы ў літаратурнай творчасці спрабуюць таксама Вольга Залатая, Рыгор Родчанка... Апошні высту-

На здымку — пасяджэнне літаратурнага аб'яднання. Свае новыя вершы чытае вучаніца Марыя Савановіч. Злева направа: настаўнік-пенсіонер А. Лешчанка, рабочы В. Бародзіч, дырэктар Чаліцкай сярэдняй школы, член Саюза пісьменнікаў БССР В. Дайліда (старшыня аб'яднання), настаўнік Р. Родчанка, выхавальніца дзіцячага сада А. Дубовік, шафёр П. Шуляк.

Фота А. РАЎБЫ І І. ЗЯНЕВІЧА.

пае і з артыкуламі аб мінулым Случчыны, аб яе вядомых зямляках.

Літаратурныя старонкі ў газеце выходзяць амаль кожны месяц, друкуюцца асобна падборкі.

Пачаткоўцы — даволі частыя госці сярод калгаснікаў, рабочых, вучняў школ горада і раёна. Цікавыя сустрэчы адбыліся на-

даўна ў гарадскім тэатры «Дружба», у Бокшыцкай сельскай бібліятэцы, на радзіме пісьменніка Рыгора Мурашкі ў Бязверхавічах.

Не зазіраючы на далёка, адно можна сказаць, безумоўна: любасць да роднага слова, якая нарадзілася тут, дасць добрыя ўсходы.

Алесь МАРЦІНОВІЧ.

Пятро ШУЛЯК

Родная Беларусь

О, Беларусь! Красуня
яснавокая,
Я твой да скону дзён маіх!
Люблю ласы твае высокія,
Сярод хлябоў духмяных,
залатых.
Палашча вецер косы твае
жытнія,
Карункі маладых бяроз,
У неба я ўглядаюся блакітнае
І слаўлю край, дзе ў радасці
ўзрос.

Марыя САВАНОВІЧ

Гэтак кожны вечар:
Выбяру хвілінку,
Каб па кладцы срэбнай
Рэчку перайсці.
Не плыві на зорку,
Ціхая хмурынка, —
Мне патрэбна неба
Яснае ў жыцці.

Жана КАСЦЮКЕВІЧ

Дарогі
На поўдзень, на захад,
На поўнач ляглі

Дарогі на нашай
Роднай зямлі.

І вабіць дарога
Заўжды за сабой,
Туды, дзе будоўля,
Дзе мора прыбой.
Дзе песням раздольна,
Дзе столькі сяброў!
Дарога ж удалеч
Імчыцца ізноў.
Хай песні гучаць,
Хай горад гудзе,
Хай шчасце з сабою
Дарога вядзе.

Антаніна ДУБОВІК

Танец бярозак

Абцасы пастукваюць,
Бы песню выводзяць:
Бярозкі пльвуць у карагодзе.
Зялёныя косы,
Спаднічкі бялюткія...
Уздрыгваюць плечы
У танцы хуткім...
Няма прыгажэйшага
Танца на свеце,
Чым танец бяроз —
Танклявых дзяўчатак,
Маленства майго непаўторны
пачатак...

АСЕННИМ ХОЛАДАМ вее са старонак гэтай кнігі. Нібы напісана яна на адным подыху, у адзін асенні сезон, калі ў пустых, размытых дажджом палях пуста і гола, а раніцай над гарызонтам устае невысокая чырвоная зара — прадвеснік блізкіх маразоў. У такія дні да чалавека прыходзяць успаміны. Душу раптоўна ахоплівае адчуванне трывогі. Памяць вяртае з мінулага падзею, якая асабліва запаміналася, і калі «адкрываюцца яе старыя раны — гэта страшна».

Страшна не ў тым сэнсе, што герояў кнігі А. Жука «Асенні халады» грызе сумленне і ім хоццаца каяцца, выварочваць сваю душу. Не, ім не трэба хаваць вочы ад людзей — яны пражылі жыццё высакародна і сумленна. Аднак гэтым людзям, якія прывыклі жыць проста і незамыслова, у вечных турботах аб зямлі і хлебе, прыходзіцца разбірацца ў тым, што хацеўся б забыць, адштурхнуць ад сябе — вайну, страшэнную і крываую, якая забрала сваякоў і блізкіх — вось тут, побач, на ваках ва ўсіх людзей, але гэта забыць нельга, цяжка. І, напэўна, у самім механізме чалавечай памяці, «пільнай на страты», заключана гэтая вялікая зямная задача: напамінь чалавеку пра тое, што было.

Успаміны пра вайну, што сталі традыцыйнымі ў апавяданнях і аповесцях маладых аўтараў, якія ўжываюць іх часта без асаблівых на тое патрэбы — як своеасаблівы фон для галоўных падзей, у кнізе А. Жука ўспрымаюцца арганічна, яны — плоць і сутнасць многіх яе старонак. Часам упамінаецца, што гаворыцца, «голы эпизод», але ў ім мільгане адна-дзве дэталі — аб'ёмныя і глыбокія, і сэнс прачытанага ўспрымаецца ясна, без лішніх слоў.

Так у наваля «За Дзедавым лесам» партызаны «ляжалі на толькі што вымытай падлозе, ляжалі ўсе восем, нязвыкла нерухома і доўгія»... «Доўгія» — гэта проста праўдзівая мастацкая дэ-

А. Жук. «Асенні халады». Апавяданні. Выдавецтва «Мастацкая літаратура». Мінск, 1972.

ЗЯМЛЯ, НА ЯКОЙ ЖЫВЁМ

таль, а сутнасць навелы ў словах «нязвыкла нерухома»: «нязвыкла» не чалавечая смерць, яна — натуральная, а ненатуральна забойства — так дзіўна і незразумела бачыць мёртвымі тых, хто яшчэ раніцай гаварыў, смяяўся, спяваў... У некаторых апавяданнях успамінаецца не столькі эпизод, колькі яго «адлюстраванне»: колер, пах, дэталі абставін, і калі раптам прагучыць аўтарскі голас, які разбурае «ілюзію прысутнасці», ён не пераціскае ўспрыманню галоўнага, уся карціна нібы асвятляецца новым святлом.

Так, дачытваючы навелу «Бабулька», уздымаеш не ад вінтавачнага выстралу, а ад шчымлівых аўтарскіх слоў: «А ў вёсцы па-ранейшаму было ціха, дружна дымілі каміны»... «Слепа і бела» свеціць месяц у мёртвыя вочы бабулі, якую застрэлі фашысцкі вылодак (апавяданне «Белы месяц»).

Нянавісць — не проста як эмацыянальны стан душы, у ёй ёсць усведамленне свайго прызначэння на роднай, расаптанай чужымі ботамі зямлі, усведамленне, якое прыходзіць да старой жанчыны ў яе апошні дзень і не прыходзіць да яе дарослай дачкі. І калі нават падобны пераварот у душы адбываецца неасэнсавана, усё роўна, гаворыць аўтар, «надыходзіць та я пара, каб агледзецца на пракытае» і даць яму сваю ацэнку. Яна можа прыйсці праз многа год, і нават «калі ў жыцці было больш пражыта справядліва, захопача нека яшчэ лапавіцца, каб і ўсё яно, жыццё, было гладчэй»... Ці не гэта жаданне «неяк яшчэ паправіцца» прыводзіць былога партызана Хвядара праз многа год ў месцы, якія запаміналіся ў вайну (апавяданне «Даўняя памяць»).

Ёсць у кнізе «Асенні халады» апавяданні аб сённяшніх днях, карціны сучаснага вясковага быту, характары людзей, апісаныя пільна і пераканаўча. Трэба сказаць, што ў гэтых апавяданнях, створаных з любоўю да працоўнага чалавека, аўтар не абыходзіць і «цёмных бакоў», аб якіх пакуль яшчэ гавораць скупа і з неахвотай. У гэтым сэнсе прадстаўляе цікавасць апавяданне «Замеченыя дарогі» — апісанне п'янага вяселля, на якое выпадкова трапляе калгасны трактарыст. Выразна і праўдзіва апісаны «гаспадар» і яго жонка — пустыя, нікчэмныя людзі, якія бачыць сэнс жыцця ў грошах, багаці, і толькі з гэтай меркі ацэньваюць кожнага повага чалавека. Горка гучыць у фінале словы хлопца, які гаворыць з хваляваннем: «Чалавека згубілі. За паўлітрам, за рублём, за машынаю... І ўсё з гэтага пачынаецца»...

Добрае апавяданне «Вінце-сеў дзень» — адзін дзень з жыцця пажылога калгасніка, які сэрцам хварэе за народнае добро. Выдатнае «Сонечны снег» — аб паліванні, аб роднай прыродзе, пра час «зіхатлівых сонечных дзён, высокага неба і да слёз іскрыстага снегу ў палях»...

Але ў зборніку ў дастатку хапае і таго, што псуе нават лепшыя апавяданні. Перш за ўсё — гэта нераспрацаванасць кампазіцыі, няўменне аўтара выкрэсліць лінію: дэталі, эпизоды, награванні, вадзіць да старога жанчыны ў яе апошні дзень і не прыходзіць да яе дарослай дачкі. І калі нават падобны пераварот у душы адбываецца неасэнсавана, усё роўна, гаворыць аўтар, «надыходзіць та я пара, каб агледзецца на пракытае» і даць яму сваю ацэнку. Яна можа прыйсці праз многа год, і нават «калі ў жыцці было больш пражыта справядліва, захопача нека яшчэ лапавіцца, каб і ўсё яно, жыццё, было гладчэй»... Ці не гэта жаданне «неяк яшчэ паправіцца» прыводзіць былога партызана Хвядара праз многа год ў месцы, якія запаміналіся ў вайну (апавяданне «Даўняя памяць»).

Б. КАЗАНАУ.

НЕАКРЭСЛЕНАСЦЬ ПАЗІЦЫ

Лірычны герой Уладзіміра Дзюбы яшчэ шукае свайго месца ў жыцці. Ён неспакойны і няўрымслівы, прагне жыццёвай рамантыкі. І гэта адразу ўражвае чытача.

Але чым далей чытаеш зборнік, тым больш пераконваешся, што пазіцыя аўтара яшчэ не зусім акрэслена, што ён празмерна захапляецца ўлюбенай пэтыязай. Адсюль — непатрэбная ўзнёсласць, рытарычныя пытанні, накіталт: «А які ён (Млечны шлях. — У. С.), цярысты ці не?».

Паэт звяртаецца да цяжка пасляваеннага дзяцінства. Ды, захапіўшыся, часам піша аб тым, чаго не мог бачыць, што не выпела ў душы, сэрцы, а ўзята з літаратуры.

Дзіўна чытаць, калі аўтар, які нарадзіўся пасля вайны, піша:

Байцы,
Байцы з усіх бакоў.
Крычу,
Махаю і ім з далі —
Іх, невясёлых,
Не ўпрасіць,
Каб і мяне
на фронт узлілі,
каб мне,
як ім,
на фронце быць.

Пераважная большасць вершаў зборніка дае падставы думаць, што Ул. Дзюбу часта нешта свайго галасу, яго вершам — вобразнасці, пэўнага разумення ў абагульненні факта. І паэт ідзе па шляху найменшага супраціўлення, бярэ на ўзбраенне штампамі: «І першая дыміцца баразна» (гэта аб вясне), «сцяна са звонкай сасны», «І многа хустачак агністых», яшчэ аўтар п'е з ласінага капцяка, з якога піло ўжо столькі паэтаў. Інертнасць прыводзіць да абстрактных, звыклых набору слоў і — няпраўды:

Асцярожна — лес!
Зусім дарэмна
З неадвертам перасцерагаць
Лася,
Які між лесу дрэмле,
Птушак... і г. д.

У цытуемым вершы «Асцярожна — лес!» — паток інфармацыі, які лагічна не звязаны з абагульненнем. Невядома, каго ратаваць: лася ці

паэта, лес ці надзея «Асцярожна — лес!»

Паэт часам да таго захапляецца, што ідзе на кампраміс з сумленнем і ўласнымі пачуццямі:

Мяне высачыла,
Убачыла...
— Можа так вось яно і лепш:
Ты ідзеш да мяне
Укундлачанага,
І слядачак цэлыя кілеш.
Гэта — аб каханай («Пушча»).

У вершы «Свая казка» аўтар не змог падпіцца да мастацкага паказу прыгажосці зямлі.

Сінія азёры і русалкі, зоркі, што падаюць у мурог, многае другое, збітае ад частага ўжывання, вядома, не нясе ў сабе сапраўднай пазіцыі. Усё гэта надакучліва. І тым больш не даруеш аўтару, бо сустракаюцца і добрыя радкі, удалыя вершы: «Любіць вясковыя вяселлі», «Вулцы без назваў», «Што ні думаць»... Удачы ў паэта больш-меншыя тады, калі тэма падзана асабістым сватаўспрыманнем, калі думка загартавана ў гарачыні свайго сэрца, калі асэнсавана ў сваім разуменні з'яў. Агаворымся, што і вышэй названыя творы зусім не бездакорныя ў сэнсе выяўленчых сродкаў мовы.

І яшчэ. Малады аўтар звярнуўся да жанру вянка санетаў, што не так ужо і часта сустракаецца ў беларускай паэзіі. «Выток» — так называецца вянок Ул. Дзюбы. З першых радкоў пачынаецца вершы ў шчырасці аўтара, але яна не даўгавечная і разбіваецца ад прызнання:

І сам сябе даўно лаўлю на думцы,
Што траба мне душою на крывіць,
Зямлёю продкаў шыфра даражыць...

Атрымліваецца, што аўтар даўно крывіць душой і разумее гэта. У творы адсутнічае арганічная сувязь паміж малюнкамі, ёсць супярэчнасці, рыторыка.

Гаворыць аб пэўных творчых удачах аўтара зборнік «Вулцы без назваў», на нашу думку, яшчэ ранавата. Яму неабходна больш строга, ашнадна адносіцца да радка, шукаць слова, шукаць настойліва свой шлях.

У. САЛАМАХА.

КАРЫСНЫ ДАПАМОЖНІК

У правілах спалучэння слоў, у заканамернасцях утварэння розных тыпаў словазлучэнняў ярка праўдзіва паказваюць нацыянальны характар мовы. Даследаванне Л. Падгайскага «Словазлучэнне ў беларускай мове» і прысвечана гэтаму актуальнаму і важнаму пытання.

Даследчык у сваёй працы бярэ пад увагу і ўсебакова разглядае толькі дзеяслова-іменныя словазлучэнні з акалічнасцямі адносінамі. Зыходзячы з гэтага грунтуецца і сама структура кнігі. Спачатку разглядаюцца беспрыназоўнікавыя і прыназоўнікава-склонавыя словазлучэнні, а затым даследуюцца канструкцыі з часавымі, прычыннымі і мэтавымі адносінамі.

Ва ўступнай частцы характарызуюцца два пункты погляду на словазлучэнні: традыцыйна-сітаксічны і лексіка-сітаксічны.

З даследавання відаць, што нават кароткая характарыстыка іх сведчыць пра складанасць і недастатковую распрацаванасць праблемы. Аўтар добра робіць, што ў рабце выкарыстоўвае дыялектычныя матэрыялы, свае назіранні і запісы, зробленыя ў розных раёнах нашай рэспублікі.

У сувязі з тым, што ў беларускай мове перадача прасторавых адносін пры дапамозе беспрыназоўнікава-склонавых форм з'яўляецца малапрадуктыўнай, асноўную ўвагу аўтар канцэнтруе на прыназоўнікава-склонавых канструкцыях. У іх выдзяляюцца два віды значэнняў: значэнне месца і значэнне прасторавай накіраванасці дзеяння. Затым характарызуюцца словазлучэнні з

Л. Падгайскага, «Словазлучэнне ў беларускай мове». «Вышэйшая школа», Мінск, 1971.

прыназоўнікамі: з, ля, каля, між, паміж, на, у, па, пад і інш.

Як становіцца ў кнізе, трэба адзначыць, што, аналізуючы словазлучэнні з прыназоўнікамі, амаль да кожнага прыназоўніка аўтар робіць гістарычныя каментары, звязаныя з пошукам яго, вызначэння асноўных функцый, падкрэсліваецца ступень пашырэння словазлучэнняў з адпаведнымі прыназоўнікамі ў сучаснай беларускай мове.

Прааналізаваны матэрыял з выразным прасторавым адносінамі ў складзе дзеяслова-іменных словазлучэнняў у сучаснай беларускай мове, падкрэслівае мовазнаўца, дае падставу зрабіць вывад, што беларуская мова, як і іншыя славянскія мовы, мае багаты і разнастайны граматычны сродкі для выражэння прасторавых адносін, што сучасная беларуская мова захоўвае некаторыя старажытныя беспрыназоўнікавыя сродкі выражэння прасторавых адносін: формы давальнага, вівальнага і творнага склонаў.

У другім раздзеле аналізуюцца словазлучэнні, якія выражаюць часовыя адносіны, паказваючы час як аб'ект уласнай формы існавання матэрыялу. У супрацьлегласць словазлучэнням з прасторавымі адносінамі, дзе галоўным словам у большасці выпадкаў з'яўляецца дзеяслоў, які паказвае на перамяшчэнне, тут выступаюць дзеясловы, досыць разнастайныя па сваім лексічным значэнні, бо ўсяляка дзеянне можа атрымаць часавую характарыстыку ў залежнасці ад моманту яго здзяйснення.

Такім чынам, галоўны кампанент у словазлучэннях з часавым значэннем лексічна не абмежаваны. Затое колькасць назоўнікаў, падкрэсліваецца ў

даследаванні, якія могуць уступаць у лексікаграфічную сувязь з дзеясловамі і ўтвараюць словазлучэнні з часавым значэннем, абмяжоўваецца пэўнай групай слоў. Гэтыя словы абзначваюць канкрэтныя часовыя адзінкі або адрэзкі часу: гадзіна, суткі, тыдзень, месяц, год, ноч, зіма, лета і інш.

Тэарэтычна глыбока і кампазіцыйна правільна разглядаюцца прыназоўнікава-склонавыя словазлучэнні, шырока выкарыстоўваюцца адпаведныя эквіваленты з рускай, польскай, чэшскай і іншых славянскіх моў. У прыназоўніках, аналізуюцца словазлучэнні з прыназоўнікамі а (аб), ад, да, к, з, за, на, у, над, праз, цераз і ў заключнай частцы з вытворнымі прыназоўнікамі.

Трэці раздзел прысвечаны словазлучэнням з перадачай прычынных адносін. Адпаведны матэрыял патрабуе зусім іншага падыходу да вырашэння тэмы. Аўтар шмат увагі аддае філасофскаму тлумачэнню пытання.

Спачатку даследуюцца беспрыназоўнікавыя словазлучэнні з родным, давальным, вівальным і творным склонамі. Падкрэсліваецца, што вывучэннем пытання пра ўжыванне склонавых форм у значэнні прычыннай займальнасці многія даследчыкі марфалогіі і сінтаксісу ўсходне-славянскіх моў, што гістарычны лёс гэтых канструкцый ва ўсходне-славянскіх мовах быў неадвольна. У сучаснай рускай мове склонавыя формы, якія выступалі ў значэнні прычыннай, зусім выйшлі з ужывання і не адзначаюцца даследчыкамі. У беларускай аналагічныя канструкцыі ў выглядзе лексікалізаваных моўных сродкаў дайшлі да нашых дзён і ў сістэме іншых спосабаў

перадачы прычыннага значэння ўжываюцца і цяпер.

У даследаванні на шырокім моўным матэрыяле ў супастаўленні са старажытнымі помнікамі паказаны гістарычны працэс абмежаванага ўжывання беспрыназоўнікава-склонавых форм для перадачы прычынных адносін. Шкада, што аўтар крыху неакрэслена ўжывае лінгвістычную тэрміналогію. У адных выпадках пішацца «агульна-ўсходне-славянская мова», у другіх — «старажытная мова», і невядома, ці гэтыя тэрміны падносяць як сінанімы ці маюцца на ўвазе зусім розныя мовы.

Цікавы і апошні раздзел пра словазлучэнні, у якіх выкараўваюцца мэтавыя адносіны. Даследчык на багатым моўным гістарычным і сучасным матэрыяле аналізуе словазлучэнні з прыназоўнікамі да, ка, дзяля, за, на, па, пад, у, а таксама застарэлыя сродкі перадачы мэты, і акрэслівае фарміраванне новых сродкаў выражэння мэтавых адносін. Аўтар паслядоўна вызначае семантычныя функцыі кожнага прыназоўніка ў канкрэтным словазлучэнні, супастаўляючы іх з адпаведнымі сінтаксічнымі асаблівасцямі іншых славянскіх моў.

Напрыклад, разглядаючы словазлучэнні з прыназоўнікамі для, дзеля, аўтар падкрэслівае, што ў сучаснай беларускай мове гэтыя прыназоўнікі існуюць пераменна, але кожны з гэтых прыназоўнікаў выконвае свае функцыі.

Як становіцца з'яў трэба адзначыць і тое, што ў дапаможніку даецца змястоўнае і глыбокае заключэнне, змешчана багатая бібліяграфічная літаратура па тэме.

М. СТЭЛЬМАХ.

У СЕ так хутка і нечакана адбылося, што Адар'я вярнулася на родны двор і рукамі развіла. Снег ад ганку адкідалі рыдлёўкамі суседзі, а крывы Арцём падмітаў двор венікам на палцы, шырока размахваючы рукамі, як касец на аселіцы. У глыбіні двара каля нізкае клеці тупаў бацька Адар'я — Калістрат. На прыступках з малым дзіцем на руках стаяла маці. Навокал валаўся няхітры хатні скарб.

Ружовая лялька, з якой гуляла дзівачка Адар'я, сядзела на снезе, растапырышы ручкі, і здавалася, дрыжэла ад холаду, як жывая.

Адар'я прайшла па сваім двары, як па чужым, кінула галавою суседзям. Забрала ляльку, спынілася каля клеці.

На ганку хаты з'явіўся прысадзісты немец. — Шнэлер, працаваць! — і лягнуў нечым па дзвярах.

Адар'я паглядзела на ўскудлачаную бараду бацькі, на якой вісеў выбіты каласок жыта, і ўзяла на рукі сваю дзівачку. Дзіця голасна заплакала.

— Выгналі з хаты, дачушка. Усё выкінулі... Калістрат спаткнуўся на вожагі, дыхнуў Адар'я ў твар.

— Шпіталь будзе рабіць. Усіх вон. Я баюся, каб дзіця не захварэла.

Хатні скарб склалі ў клеці. Маці, замкнуўшы дзверы, заламала рукі.

— Дзе нам, гаротным, прытуліцца? Дзе дзецца з дзіскамі?!

Калістрат на гэты раз хутчэй другіх знайшоўся.

— Мар'я, — звярнуўся ён да старога. — Не стаяць жа нам на двары. Побраб наш пустые, а калі ў ім паставіць пачурку, то можна будзе жыць.

Усе ўтраіх перагледзіліся. Разумная думка адразу ўспяшыла іх. Нават маленькая Нэля на руках Адар'я сціхла і штосьці гула сама сабе, варушычы ружовымі губкамі.

Калістрат адчыніў прыгрэбіцу. Дзверцы пограба падпёр палкай. З чорнай ямы адразу дало ў нос прэлай саломы, гнілой бульбай. Згорблены Калістрат апусціўся ў пограб. На вязанцы аўсяныцы селі маці і дачка.

— Што будзем рабіць? — падпершы твар сухою рукою, запыталася Мар'я ў дачкі Адар'я.

— Мама, будзе відно, што рабіць. Алесь скажаў трымацца покуль.

— Ты бачыла яго? — Бачыла.

Адар'я напавіла правай рукою хустку. Прышурпатай далонню па твары.

— Крута і Алесю зараз, Траха не загінуў у блакаду.

Адар'я падкурчыла пад сябе ногі, утрапена пазірала чорнымі вачыма праз дзверцы прыгрэбіцы на аснежаны агарод, пусты сад. Ёй відаён быў шалёваны лабок хаты, у якой яна радзілася, расла, у якой была гаспадыняй. А зараз...

— Шнэлер, працаваць! — даляцеў з двара голас немца.

Адар'я абудзілася ад хвіліннага забыцця. Сэрца яе сціснулася. Нутро калацілася ад невыноснай злосці. На пушку верхняй губы пад самым носам блішчэла раса інею.

У вачах бліснулі халодныя іскры.

— Мо як перажывем, — манатонна цягнула маці.

Словы маці тупым нажом пілавалі горла. Адар'я ўстала. Пасадыла на салому ўхутаную дзівачку. Невысокай постаць Адар'я не ўмяшчалася на прыгрэбіцы. Яна стаяла сагнуўшыся тварам да маці і горача шаптала ёй у твар.

— І сабака Лыска перажыве. А я немчуру з першага дня не цяплю і зараз зусім не магу трымаць, калі яны топчуцца ў нашай хаце.

— Ціха!

Галава Калістрата паказалася з пограба. Ён замёр на месцы. Як зняў з каўняра саломінку і хацеў яе данесці да рота, так і павісла рука ў паветры. Гладкі, бялы твар дачкі палыхаў почымам. Вочы чорныя, круглыя, так і пранізвалі наскрозь.

— Каб я болей не чула... Калістрат варушыў барадою, ён не зразумеў, што хацеў сказаць дачка. Гутарку перабіў немец.

— Мыць падлогу! Адар'я азірнулася. Немец адхіснуўся назад, нібы хто заліў і яго аплывуху. Правёў хутка рукою па чырвоным тлустым твары. Паправіў на сабе шыбель, сабраўся з духам.

— Хутчэй мыць падлогу!

Адар'я выйшла за прыгрэбіцу. Шэрае нізкае неба, як алавяныя вялікі каўпак, асела на зубасты лес гарызонта. Аснежаныя палеткі сціліліся стылі на марозе. Маладзіца блукала поглядам навокал сябе і не знаходзіла, на чым можна было спыніцца. Як у жыцці, так і на запалоненай зямлі не было ні аднае радаснае прасветлай мясціны.

Па плячы Адар'я пастукала рука маці.

— Пойдзем, дачка, памыем падлогу. Яна ўсёроўна наша.

У голасе маці чуліся плавучыя ноткі, як і ў гутарцы Адар'я.

— Ты супакойся.

Наэлектрызаванае нутро Адар'я атрымала разрадку. Яна паглядзела на ўпалыя губы маці і ёй стала шкада старога. Рукі міжвольна паднімаліся, каб абняць худыя яе плечы. Аднак твар Адар'я зноў стаў суровы, яна закусіла верхнюю губу.

— Паслухаюся цябе, — прабурчэла сабе пад нос.

Маці, Адар'я і дзве суседкі пачалі мыць падлогу. Адар'я старанна шаравала венікам мокрыя дошкі, дзе яна ведала кожны сучок, а на сэрцы ў яе ляжаў смутак, і думала яна, што можа мыце родны кут у апошні раз. Пачуццё прывязанасці да наседжаната месца стала дваццаці, і калі ўзялася за другую палавіну хаты, яна абмяк хутка нацерла падлогу, сабрала вадку. Падумала пра

сябе, што калі прапала кароўка, то нечага шкадаваць і вярнуць.

На парозе стаў немец. — Трэба лепш... — Годзі з цябе і так...

Адар'я паглядзела на памытую пустую хату і выйшла на двор. Усё навокал было роднае, адначасова і чужое. Калістрат у новых умовах хутка асвоіўся. Пад вечар ён прарэзаў дзірку ў стразе пограба каля самае зямлі і вывеў на верх комін. Запалілі пачурку. У пограбе зрабілася горача і сыра, як у лазні.

Раніцай у дзверцы пограба раздаўся аглушальны стук.

— А божачка, мілы! Калістрат стаў на лескі. У цёмны пограб прасачылася вадзяністае святло шэрае раніцы.

— Адар'я! — зваў немца.

Маці ўхапілася за дачку, шаптала ёй на вуха, каб тая не адзівалася і не выходзіла. Адар'я не паслухалася. Яна вылезла з пограба, умурзаная ў сажу. Бруднаю рукою захліла твар, аслепленая бялізнаю снегу. Праз некалькі хвілін прамаргалася, убачыла перад сабою ўчарашняга немца.

— Пойдзем! Мыць падлогу... Адар'я недаверліва пазірала на немца, а потым

ЛІТАРАТУРНАЯ СПАДЧЫНЫ

Антон АЛЕШКА

АПАВЯДАННЕ

Мал. А. САПЕТКІ.

затала пра сябе думку на ўсякі выпадак і пайшла за ім. У варотах двара стаялі дзве закрытыя машыны з чырвонымі крыжамі. На ганку трапіліся два немцы з наскіламі на плячах. За адну ноч хата Адар'я так перамынілася, што яна не пазнала яе. У першай палавіне стаялі два сталы ўпоруч. У кутку — адзін нізкі стол з бутэлькамі і розным блішчатым інструментам. Лявей стаяў жадезны столік з падстаўкай. Сцены хаты былі абіягнуты белай, як снег, марляй. Адрозні ў вочы Адар'я кінулася кроў на падлозе. Яна перавяла погляд на белыя мікі пад сталамі. Яны былі запоўнены акрываўленымі бінтамі і ватай. Адар'я аслупячэла.

Яна да смерці баялася крыві. А тут яе так многа на падлозе, на сталах. Немец узяў яе за руку і павёў з хаты. За плотам быў стары закінуты калодзеж.

— Усё кідаць сюды. Мыць хутчэй, пакуль адпачываюць дактары.

Адар'я сама не свая зайшла ў хату і злажыла рукі на хвартуху. Яна не ведала, за што брацца. Немец, які яна даведлася, быў санітар аперацыйнай, ён узяў прысадзістую бутэльку са стала і стаў прыскаць з яе на запечаную кроў на падлозе.

Дзве чырвоныя лужы каля абодвух сталоў пелілі і пускілі маляваныя банькі. Санітар узяў шчотку, паліў на кроў вадой і стаў шараваць.

— Рабіць так! — а сам зараз жа знік.

Адар'я пастаяла некалькі хвілін, потым узялася за работу. Рук сваіх яна не чула. Перад вачыма ўсё заслапа чырвоная палотнішча, на якім штохвілінна з'яўляліся і лопаліся банькі. Бывала, яна баялася крыві пёўна. Зараз пачала выпіраць падлогу свае хаты, шчодрэ палітую варажай кроўю. Выцерла адну лужу, потым другую. Выпрасталася не спяшаючыся і тут жа пачула, як часта пад паўкажухам б'ецца яе сэрца. Яна прыслухалася і падумала пра сябе, чаму яно так можа быць. Пакуль думала — супакойлася. Яшчэ раз вышаравала падлогу не таму, што хацеў добра выканаць загад. Яна хацела, каб на падлозе яе хаты не было нямецкай паганай крыві.

Пасля вынесла адну міску з бінтамі, прыйшла і ўзяла другую. Спакуслівая цікавасць прымусіла падняць за край бінт і паглядзець, што робіцца глыбей. Асцярожна ўзлзла за акрываўленую тканіну, гідліва адварнуўшы ўбок галаву, нібы адтуль павінен быў выскачыць аблезлы пацук. Пад бінтамі ляжала вата. Адар'я смела падняла яе. З-пад ваты паказаліся чалавечыя кіпці. Адар'я не зраумела, у чым справа. Далей паказаліся пальцы, далонь, цэлая рука!.. Міска бразнула аб падлогу. З яе вываліліся дзве рукі. Адна была ампутіравана па локаць, сіняя, як купарос, другая — па запясце, уся жоўтая, нібы з воску вылепленая.

Адар'я задал адступіла назад, хапаючыся рукамі за вушак дзвярэй, і выйшла ў другую пала-

віну. З'явіўся санітар. Ён падбраў ампутіраваныя рукі, перавязаныя матэрыял.

— Нясе.

Адар'я спынілася на ганку. Глыбока ўдыхнула свежае паветра. Сад, агарод і палеткі ўбачыла афарбаванымі ў мяккі чырвоны колер. Сама з сябе дзівілася, вяртаючыся ў хату. Немец пахваліў яе за працу, растлумачыў, што яна павіна кожную раніцу прыбіраць аперацыйную. Сам санітар увесь час знаходзіцца тут і нават спіць за печкаю на нізкім ложку. Паказаў таксама, як і дзе мыць рукі пасля работы. Адар'я выйшла з хаты, а перад вачыма неадчэпна, як сляпень, стаяла жоўтая нямецкая рука з заграбастымі скурчанымі пальцамі.

Яна спачатку крыву сумелася, а потым стала думаць пра сябе, што мабыць нямала непавінных людзей загубіла гэтая рука, урэшце адбітая караючай куляй чырвонаармейца. Адар'я спынілася каля пограба. Усхваляваная маці абняла дачку. Адар'я адвяла рукі маці.

— Зараз я табе не дачка. Выганілі мяне з пограба, і я пайду па свету, як валацуга.

— Што ты?! — спалохалася маці. — У нашай хаце нямецкія дактары рэжучь раненыя рукі і... крыві поўная хата. Ён прымусіў

Адар'я

мыць падлогу. Мае рукі гараць ад крыві, нібы я іх сунула ў кіпень. Ну, як я вазьму дзіця на рукі?.. — і сціхла.

У пачурцы гудзеў агонь. Адар'я губілася, не ведала, што сказаць. Старая супакойлася, бо спачатку падумала страшнае, сказала ціхім голасам.

— Ты вельмі хаця не гадзься...

Думкі Адар'я насіліся далёка ад гэтага пограба, там, дзе быў Алесь. Аднак, у момант апамяталася, схавіла руку маці.

— Я ўсё перанясу. Мяне радуе толькі адно, што добра нашы б'юць немцаў. Колькі яны разлілі іх крыві? Я, матуля, нават рада, што бачыла, колькі фашыстаў перабіта. Разумееш мяне?

У кутку пограба на саломе паварушыўся Калістрат.

— Але, добра кажа... І астатнія атрымаюць па першую лібву.

— І ты нешта ведаеш, — перабіла Калістрата Мар'я.

— Няхай я нічога не ведаю.

— Мама! — узмалілася Адар'я.

На хвіліну ў цёмным пограбе асталася цішыня. Ад сцен вейла халодная сырасцю.

— Каб не дзіця, ці я была б тут? Маё месца поруч з Алесем, — гаварыла далей Адар'я працяглым голасам і нібы сама з сабою разважала.

— Ды Алесь скажаў, што я пакуль што добра разведчыца. Як ён быў рад, калі я прыйшла да яго.

— Быць пэўна, — сказала маці.

— Ён мне раскажаў, як ашукаў мадзьяраў. А мадзьяры, мама, Алесь гаварыў, такія ж, як цыгане, чорныя і ваююць разам з немцамі супроць нас. Яны праводзілі блакаду. І, кажа, от ужо прыперлі іх за Шліпкам і хмызняках, што і дзёнка няма дзе. А ў Алеся абмуляная пятка. Яны спяшаюцца, а напярарэз мадзьяры. Здаровыя пабеглі хутчэй, а Алесь застаўся. Дзе дзецца, што рабіць? Алесь, кажа, бачу тырчаць уверх рэбры здохлага ці забітага каня. Падпоўз і залез...

— А божачка! — прастанала маці.

— І так там праляжаў да цёмнага, — скончыла Адар'я.

У пограбе ціха. Старая паварушылася каля пачуркі.

— Хіба бульбы напаком?

— Ну, але, — сказаў Калістрат.

Так зарадзілася жыццё ў пограбе. Узімку сюдуд дый вечар на двары. А калі сцімнела, на вуліцы зараўлі машыны. Калістрат ляжаў на сціснутым кулаку і губіўся ў дагадках. «Мусіць, гората стала, калі так заездзілі», — падумаў ён і задрамаў. У поўнач паціху вылез на верх. Стаўся каля клеці. На двары стагналі і енчылі параненыя немцы. Чуліся адрыўстыя галасы каманды. Калістрат не звяртаў увагі на мароз, чакаў, што будзе далей. Нічога цікавага ён не даканаўся, бо каля ганку і на двары рабілася адно і тое ж. З вуліцы падыходзіла машына і спыня-

ПЯШЧОТНАСЦЬ Рамуальдаса РАКАЎСКАСА

лася сярод двара. Мітусіліся немцы, снег злосна скрыпеў. Параненыя крычалі на розныя лады. Потым машына заднім ходам выходзіла на вуліцу. Яе месца займала другая. І так без канца.

Калістрат вярнуўся ў пограб.

— Мар'я, ты не спіш? Адар'і будзе работы заўтра. Вязуць і вязуць...

— Спі, а то дзіця пабудзіш.

І сапраўды, на другі дзень лшчэ ў поцемках прыбег санітар на Адар'ю.

У аперацыйнай нікога не было, але ўсе міскі былі поўныя акрываўленых бінтоў і ваты. У вуглу першай палатны штосьці ляжала загорненае ў акрываўленую прасціну. Гідлівасць страшыла Адар'ю ад плеч да пятак, як сцэпае бура адзінокае дрэва ў полі. Адар'я сціснула зубы і стала прыбіраць хату. Памыла падлогу і з цікавасцю пакратала, што ляжала ў кутку. Калі ўчора яна не магла глядзець на ампутіраваныя рукі, то зараз з задавальненнем разглядала загорненыя ў прасціну ампутіраваныя часткі цела. Яе ўвагу звярнула нага, адрэзаная па самае бядро. Калена ўсё размята. Крыху вышэй чарнелі тры дзіркі кувіных прабоін.

Прытарны пах кружыў галаву Адар'і. Яна нібы ўчадзела, адышла ад печы і села на ўслон. Блукала без мэты стомленым поглядам па падлозе і спынілася на вялікай сякеры з выгнутым тапарышчам. Ёй здалася, што гэтая нага была адсечана не іначай як гэтай сякерай. Холад прабегаў па яе плячах.

Далёка ўнутры, як з макавага зярняці вырастае цвет, вырасла і выплыла наверх упэўненасць і задавальненне, што вось і лшчэ некалькі нямецкіх ног не будуць таптаць нашу зямлю, а на чужой нямецкай зямлі лшчэ дабавіцца некалькі мыліцаў.

Зайшоў санітар, і, узяўшыся ў бокі, адабрался на пазіраў на Адар'ю. Калі ўбачыў, што рабілася ў куде, сам вынес і хутка вярнуўся.

— Гут працуеш! — і ашчэрыў жоўтыя зубы.

Усемянка немца горш чым кроў і смурод разлажэння страшыла Адар'ю. Яна выйшла. Немец крыкнуў ёй услед, але Адар'я не слухалася.

Затым два дні ў аперацыйнай не было работы. Адар'я засумавала. Раз няма работы тут, значыць нашы на фронце адпачываюць. Потым чатыры дні засаб адна Адар'я ўжо не магла выстарчыць і ёй дапамагаў санітар. На пяты дзень Адар'я не ўтрымалася. Яна з раніцы пайшла ў Карэнне з цвёрдым намерам убачыць Алеся.

Партызаны добра ведалі, што рабілася на фронце. Алесь шаптаў на вуха Адар'і:

— Цэлы тыдзень ідзе наступленне Чырвонай Арміі. Глядзі Нэлю. Хутка будзем разам.

Падвечар Адар'я вярнулася дамоў. З'явіўся санітар.

— Чаму не працавала? — гаркнуў ён.

— Табе добра. Усё пажэрлі. — і Адар'я паказала, выняўшы з кішэні акрайчык. — Хлеба шукала.

Немец махнуў рукою і знік у хаце.

На другі дзень з самае раніцы, лежачы ў пограбе, Калістрат прыслухаўся і цвёрда сказаў:

— Стреляюць, Мар'я...

— Заўсёды выдумляеш.

— Прыслухайся, кажу.

Мар'я прыслухалася і пачула невыразны гул.

— То мо і праўда?

— Нашы б'юць, — сказаў Калістрат.

Адар'я ў гэты час скончыла работу і, выпершы рукі, павесіла ручнік. Немец зашчэпаў дзверы, ухапіў яе і панёс на ложка. Адар'я ўпілася кішчымі яму ў твар і вырвалася. Ухапіла з-за шафы сякеру і спрытна, як кошка, апынулася каля немца. Удар сякеры ў скроню раздваў рыжы чуб немца на дзве часткі. Пярэдняя частка чуба разам са скурай зляцела чырвоным валасатым лоскутам на лоб і закрыва вочы. Аголены чэрап бліснуў на секунду жоўтай косяцо, а потым раптам пачырваневеў. З чорнай дзіркі скроні цурком пырнула кроў. Чырвоныя кроплі залілі белую печ, дасталі нават да столі. Немец як падняў рукі, так і застылі яны ў паветры на некаторы момант. Моцна захрыпеў ён і, як гліняны, абсеў на падлогу. Адар'я кінула сякеру. Паглядзела на свае рукі. Па падлозе пад яе ногі разлівалася лужа крыві.

Адар'я хутка сцягнула з ложка сінюю коўдру, выперла з падлогі чорную кроў і ў апошні раз коўдрай абкрыла немца. На сэрцы яе ляжала трапяткая радасць, якая бывае ў чалавека, калі ён скончыць важную работу.

Адар'я акінула вокам чыста прыбраную хату, хутка выйшла на ганак. На бягу да прыгрэбіцы зашпіліла гузікі паўкажушка, аблягчона ўздыхнула.

— Мама, глядзі Нэлю. Я хутка, — і знікла за гумнамі.

Увечары сядзела поруч з Алесем, апавядала, што адбылося дома. Алесь глядзіў лішкі ад поту валасы, пазіраў у чырвоныя вочы Адар'і.

— Цяпер ты можаш быць воінам нашага партызанскага атрада. Бачыш колькі трэба для таго, каб улліца ў нашу сям'ю...

...Раніцаю Калістрат вылез з пограба. Убачыў на сваім дварэ незнаёмых. Тры чалавекі стаялі каля ганку, рослыя, з пагонамі на вачуках. На вушанках гарэлі пяцікутныя зоркі. Самы крайні ўсміхнуўся з-пад кароткіх вусікаў, ківаў Калістрату.

— Ідзі сюды, стары.

Калістрат спыніўся і адвёў рукі назад. Ад радасці ў яго дрыжэлі губы.

— Нашы! Адар'я, нашы прышлі!

Студзень 1946 г.

«Маленькі скрыпач» — IV прэмія, ГДР, 1964.

«Рукі» — бронзавы медаль, «Інтэрпрэсфота-70».

«Птушкі» — дыплом, ФРГ, 1970.

«Старасць» — дыплом, ФРГ, 1970.

«Аўтастрада» — ганаровая ўзнагарода, ЗША, 1970...

Гэты рэстр узнагарод літоўскага фотамайстра Рамуальдаса Ракаўскаса можна было б працягваць яшчэ і яшчэ. 58 лепшых яго твораў «гасцяцця» сёння ў мінчан. Даволі разнастайныя па жанру — тут і пейзажы, і партрэты, і бытавыя «замалёўкі», і так званыя «фармальныя» здымкі, — яны на рэдкасць роўныя па ўзроўні выканання. На кожнай выстаўцы звычайна бываюць работы і ўдалыя, і не зусім, і іншы раз нават зусім няўдалыя — тут такое раздзяленне правесці цяжка.

«Пяшчотнасць» — вось назва-дэвіз экспазіцыі. Назва, на мой погляд, дакладная. Менавіта пяшчотнасцю, нейкай асаблівай добразычліваасцю прасякнуты адносіны аўтара да прадметаў выяўлення, да свету сваіх герояў. І не выпадкова, што шчасце кахання, шчасце маладых бацькоў — любімая тэма літоўскага фотамастака: шмат здымкаў («29-я вясна», «Ранак», «Маладыя», «Вузкая вулачка», «Пяшчотнасць», «Марскія хмары» і інш.) прысвечана ёй.

Р. Ракаўскас любіць людзей, спачувае ім, радуецца іх радасцям... Свет мастака просты, ясны і спакойны, у ім няма месца нядробаму. Часам дэвалюе сабе аўтар трохі пасумаваць («Скульптар», «Старасць», «Сяброўкі»). Але ж невясёлым яго назваць таксама нельга. Р. Ракаўскас — мастак мяккі, лірычны, лагодны.

У яго здымках, якія б складаныя па думцы, глыбокія па пачуцці яны ні былі, няма і намёка на вычварнасць, на шуканства — досыць распаўсюджаную хваробу мастакоў фатаграфіі. Р. Ракаўскас адлюстроўвае жыццё такім, якое яно ёсць; ён — назіральнік. «Я» мастака праяўляецца ў адборку. Ледзь абстрагуючы, аўтар толькі зяртае вачы ўвагу. Вось у гэтым «толькі зяртанні» — характэрная рыса святадчаванна літоўскага фотамайстра. Натуральна та-

Р. РАКАЎСКАС. Аўтастрада.

му, што работы яго пазбаўлены дэкларатывнасці, што галоўнае гучанне ў іх часам чабываюць «другародныя» дэталі (рукі юнака — «Пяшчотнасць»; «заваленая», кажучы мовай фатографіаў, у ценях і нават не прыкметная з першага позірку старая — «Старасць», і інш.).

Адметная рыса твораў Р. Ракаўскаса — рух. Ён прысутнічае і ў самых статычных, на першы погляд, здымках — за кошт светлаценевага малюнку, пабудовы планаў, лінейнай кампазіцыі. А ў рабоце «Хлеб» эфект руху дасягаецца выключна сродкамі аптыкі. Тут «сыграў» «шырокавугольнік»: зрабі аўтар гэты кадр звычайным аб'ектывам — здымак «эмірацеў» бы.

Моцнае ўражанне пакідае работа «Сябры», нібы напоеная музыкай. Цудоўна зробленая «Аўтастрада» — той, хто бываў у Літве, адчувае ўсю «літоўскасць» гэтай дарогі, гэтага святла. Запа-

мінаюцца «Туман», «Рукі», «Дубы»...

Майстрам паказаў сябе Р. Ракаўскас і ў выкананні здымкаў, дзе некалькі большую, чым звычайна, ролю адыгрывае форма. «Дзікая яблыня», «Дарога», «Мост» дэманструюць добрае ўменне аўтара «абыгрываць» вялікія плошчы, процістаўляючы іх маленькім, раскрываюць яго тонкае пачуццё рытму.

Цікавыя работы, дзе літоўскі фотамастак стварае «эфект прысутнасці» («Матухна», «Погляд», «Практыкант» і інш.), які дасягаецца пры дапамозе рэзкага перападу планаў. Гэтым прыёмам часта карыстаюцца кінематографісты. У фатаграфіі, аднак, ён дае, бадай, больш выразныя вынікі. Здымкі Р. Ракаўскаса, пабудаваныя на гэтым прыёме, адрозніваюцца вострай экспрэсіўнасцю.

...І ад таго, што гэта выстаўка — персанальная, і ад таго, што по-

гляд аўтара на свет адрознівае рэдкая цэласнасць, уся экспазіцыя гучыць у адным ключы. З залы выходзіш з пачуццём чагосьці светлага, чыстага, добрага — і з падайкай мастаку...

Некалькі слоў аб арганізацыйным баку. Яны ўжо не зусім укладваюцца ў межы жанру рэцэнзіі, але сказаць іх, здаецца, неабходна.

Калекцыя работ Р. Ракаўскаса экспануецца ў памяшканні Саюза архітэктараў БССР, утульным і прыемным — аднак нязручным для праўдзлення выставак. Справа ў тым, што фотаклуб «Мінск» — арганізатар усіх фотасалонаў у нашай сталіцы — не мае свайго дэманстрацыйнай залы. Хутка ён атрымае вялікія калекцыі здымкаў з Аўстраліі і Іспаніі. Трэба паклапаціцца за гадзі, каб паказаць іх у добрых экспазіцыйных умовах.

К. МІХАЙЛАУ.

У МІНСКІМ абласным доме народнай творчасці разгорнута экспазіцыя работ народных умельцаў сталічнай вобласці. Звыш 350 экспанатаў расказваюць пра творчасць разбіроў на дрэве, майстроў керамікі і шкла, скульптураў, жывапісцаў і графікаў, ткачых і вышывальшчыц.

— Задума такая, — расказвае дырэктар дома народнай творчасці Ул. Таран, — пастаянную выстаўку ператварыць у своеасаблівую творчую лабараторыю, у якой майстэрства лепшых народных умельцаў Міншчыны, іх традыцыі будзе пераймаць моладзь. Тут будзем праводзіць семінары, наладжваць сустрэчы, а экспанаты выстаўкі раскажуць пра творчасць людзей, улюбёных у мастацтва...

Партрэты У. І. Леніна зрабілі ў тэхніцы інкрустацыі народныя умельцы з Барысава А. Сканун і В. Фокін. Спявае дрэва ў руках спрытнага музыкі і добрага знаўцы народных інструментаў І. Лычкоўскага.

ЗЯМНОГА ЖЫЦЦЯ ХАРАСТВО

На яго цудоўных дудках і звонкіх цымбалах грае нямаля самадзейных артыстаў рэспублікі.

Гнеўны пратэст супраць вайны перадае ў сваёй кампазіцыі «Далоў вайну!» старэйшы ў рэспубліцы разьбяр А. Пупко. Пра сённяшні дзень, пра нязганую прагу моладзі да ведаў апавядае работа разьбяр Л. Шостака «Мара».

А славуцяя івянецкая кераміка, вырабы са шкла барысаўскіх майстроў!.. Посуд Ф. Целяшэўскага, І. Малчановіча, А. Пракаповіча, вырабы з каліровага шкла і крышталю А. Жаваранкава, Л. Цімафеева, С. Грахоўскага задаволяць самыя патрабавальныя густы.

Атмасферу святочнасці, прыўзнясці ствараюць і шматлікія работы калгасніц-ткачых. Цуды твораць іх залатыя рукі, багатая фантазія. Пасцілкі з'яўляюцца як вясёлкі. Глядзіш — і здаецца, быццам трапіў у цар-

ства прыгажосці. І ткуць яго таленавітыя майстрыхі С. Прата-севич, І. Вясёлуха, А. Муха са Слуцкага, Нясвіжскага і Любанскага раёнаў.

Нашы ткачыкі ўмеюць пазіраць, падглядзець у краевідах роднай прыроды найбольш прыгожае, а пасля перадаць гэтую непаўторную красу ў сваіх пасцілках і ручніках. Зайздросны талент.

Выставачная зала толькі адкрылася. Яшчэ не ўсталявалася яе экспазіцыя. Многае тут лшчэ будзе мяняцца. І гэта зусім натуральна. Бо штогдыдзень паступаюць новыя экспанаты. Пастаянная экспазіцыя пастаянна ўдасканальваецца.

Я. ДАНСКАЯ.

ТЫДЗЕНЬ У САМАДЗЕЙНЫМ ТЭАТРАХ

ТЭАТРАЛЬНАЯ САМАДЗЕЙНАСЦЬ Беларусі і найбольш дасканалая сучасная форма яе — народныя тэатры — у апошнія гады творча ўмацаваліся і пасталі.

Нядаўна прайшоў другі этап грандыёзнага конкурсу народных талентаў, ініцыятарам якога стала Брэсцчына. Аматараў тэатральнага мастацтва хваляюць праблемы сучаснасці, старонкі гераічнага мінулага краіны. Пра гэта ярка сведчыць практыка работы многіх народных тэатраў вобласці. Напрыклад, у рэпертуары Пінскага народнага тэатра такія спектаклі, як «Рускія людзі» К. Сіманова, «Чудоўны спляў» У. Кіршона, «Якаў Бяжук» А. Сінельнікава, «Заводскія хлопцы» І. Шура, «Трыбунал» А. Макаёнка. У Баранавіцкім ідуць спектаклі «Слава» В. Гусева, «Платон Крэчат» А. Карнейчука, «Віселле ў Малінаўцы» Б. Аляксандрава, «Хлопец з нашага горада» К. Сіманова, «Шторм» У. Віль-Беладаркоўскага. Аб сучаснай п'есе шчыра клялоцца і Брэсцкі народны тэатр чыгуначнікаў. Целяханскі сельскі народны тэатр.

Якны рост сцэнічнага майстэрства аматараў прымушае мастацкіх кіраўнікоў народных тэатраў наладжваць сістэматычную вучобу ўдзельнікаў, арганізоўваць студыі.

Агляд народных тэатраў Брэсцкай вобласці паказаў, што заслуговае даволі высокай ацэнкі рэжысёрскае майстэрства. І гэта не дзіўна, бо амаль усімі калектывамі кіруюць людзі з прафесійнай падрыхтоўкай, з вялікай практыкай работы ў самадзейнасці.

Возьмем для прыкладу два лепшыя спектаклі пінчач: «Паўлінку» Я. Купалы і «Усяго адно жыццё» А. Маўзона.

П'еса А. Маўзона складаная, разлічаная ўвогуле на прафесіяналаў. У ёй 12 карцін, чатыры розных месцы дзеяння. Пастаноўшчы І. Сакоўскі і мастак А. Белавус удала пераадолелі гэту складанасць, выкарыстаўшы ўмоўны прыём сучаснай рэжысуры — змены дэкарацый на вачах у гледача. Такі прыём складаны для самадзейнага тэатра, бо тут асноўная нагрузка кладзецца на выканаўцаў, якія дзейнічаюць пры мінімальным дэкарацыях. Яны самі перастаўляюць іх і імгненна зноў уключаюцца ў дзеянне. Пінскія аматыры удала спраўляюцца з такой задачай. А рэжысёру такі прыём даў магчымасць дасягнуць выразнага рытму ў спектаклі.

У рабоце над творамі тэатр пайшоў улас-

ным шляхам. Іх «Паўлінка» — гэта ярка купалаўскі твор без штучных прыстасаванняў да моды, які ў той жа час мае мясцовы каларыт. Спектакль дакладны, напоўнены гумарам, яркімі фарбамі, музыкай і песнямі, ясная яго рэжысура, разлічаная на актёрскае наглыбленне ў вобразы.

Сацыяльны сэнс твора не падкрэсліваецца наўмысна знешнімі сродкамі, а лагічна выцякае з усёга дзеяння. Аназаўся сціплым пастаноўшчыкам і ў адборы сцэнічных дэталей. У яго няма надуманага шаржу, падкрэсленых камедыійных рыс, выйгрышных мізансцен. Камедыійнасць стварэння прапанаванымі аўтарам становішчамі і жыццёвай адпаведнасцю характараў.

Аформіў спектакль мастак А. Белавус, скарыстаўшы народны арнамент, узоры мясцовага ткацтва і вышыўкі. Дапамагае выканаўцам і народная музыка. Яна не толькі ўпрыгожвае пачатак і фінал, але і дае музычны характарыстыкі персонажам п'есы. Праўда, трэба зрабіць заўвагу рэжысёру за тое, што ён усё ж дапісаў гэст. У пачатку Паўлінка перад заслонай вітаецца з гледачамі, расказвае пра свой лёс, знаёміць з дзеючымі асобамі. Твор Я. Купалы не мае патрэбы ў такіх дадатках, асабліва чужы духу п'есы дадатак пасля фіналу, калі Паўлінка паведамляе гледачам, што яе лёс склаўся добра, што яны пажаніліся з Яніма, памірыліся з бацькамі.

Творчай спроба Баранавіцкага народнага тэатра далучыцца да багацця нацыянальнай драматургіі — спектакль «Прымакі». Падрыхтавала яго рэжысёр М. Пячонкіна. Знешне спектакль атрымаўся яркі і маляўнічы, аформлен з густам і адчуваннем жанру п'есы. Але да рэжысуры можна прад'явіць вялікія прэтэнзіі. На маю думку, пастаноўшчык няпэўна акрэсліў жанр спектакля: ён ставіў перад выканаўцамі такія задачы, якія вялі да аблегчанага, спрошчанага, падкрэслена «смейнага» паказу персанажаў.

Спектакль «Амністыя» па п'есе М. Матукоўскага, пастаўлены Брэсцкім тэатрам чыгуначнікаў, таксама выклікаў няглыбленне ў гледачоў. П'еса ў яго трактоўцы страціла палемічнае вастрыннае сацыяльнае зарад. Але і тут ёсць цікавыя актёрскія ўдачы.

Як станоўчую рысу ў самадзейным мастацтве, трэба адзначыць імкненне народных тэ-

Сцена са спектакля «Амністыя» ў пастаноўцы народнага тэатра Брэсцкага клуба чыгуначнікаў. Злева направа: Салавейчык — Г. Бароўскі, Добрых — А. Сечанок, Важапшукіна — Т. Лебярэўская.

Фота В. ГЕРМАНА. (БЕЛТА).

«МАЛЫ КІНАМАТОГРАФ» ТРАКТАРНАГА

Конкурсы аматырскіх фільмаў сталі ў нас добрай традыцыяй. Энтузіясты «малага кінамаграффа» збіраюцца разам, каб паглядзець новыя работы сваіх калег, абмяняцца вопытам, пагаварыць пра творчыя планы.

Самадзейная студыя на Мінскім трактарным была створана трынаццаць гадоў назад. Займацца любімай справай прыйшлі сродныя рабочыя, тэхнікі, інжынеры. А праз некаторы час, як вынік творчай калектыўнай працы, з'явіліся кінастужкі «Наш піянерскі лагер» і «Навагодняя фантазія». На абласным конкурсе яны атрымалі станоўчую ацэнку.

Першыя спробы і першыя няўдачы шмат чаму навучылі кінаамацтараў. Кароткаметражка «Жнівень» (аператар А. Аксёнаў, сцэнарыст і рэжысёр М. Нядбайла) прысвечана выпускнікам сярэдніх школ, тым, хто пачынае працоўнае жыццё.

Увогуле, паказ сучасніка, чалавека сямідзесятых гадоў — галоўная тэма энтузіястаў аматырскага кіно. Не абмяжоўваючыся аднымі толькі дакументальнымі стужкамі, яны звярнуліся таксама да ігравых. Так узнікла «Бібліятэка» — кінаавелла, якая была адзначана на Усесаюзным фестывалі аматырскіх фільмаў у Маскве. Апрача таго, яна двойчы дэманстравалася па тэлебачанні, была паказана ў Алма-Аце, Рызе, Новасібірску.

Далёка за межамі рэспублікі ведаюць пра фільмы «Апошні званок» і «Трэніроўка» (аўтары А. Бяклемішаў і М. Нядбайла). Аднак, трэба сказаць, што не ўсе работы кінаамацтараў адпавядаюць патрабаванням часу. Яўна ніжэй іх магчымасцей атрымаўся фільм «Свята працы». Цяпер ён дапрацоўваецца.

Нядаўна аматырская студыя закончыла яшчэ дзве стужкі («На радзімне грамадзяніна» — аб працоўным выхаванні дзяцей) і «Наташка» (псіхалагічная навела).

Кінастудыя пастаянна вядзе летакі жыцця трактаразаводцаў, адлюстроўвае ў кінастужках важнейшыя падзеі свайго прадпрыемства. Дэманструюцца яны ў кіна-тэатрах «Усход», «Мір», «Радзіма», «Перамога» і іншых.

Настойлівая праца, пошукі не спыняюцца ні на адзін дзень.

С. ПЯТРОВІЧ,
кандыдат мастацтвазнаўства.

Л. НЕСЦЯРОВІЧ,
метадыст Палаца культуры Мінскага трактарнага завода.

У АДНЫМ РАЁНЕ

Зараз паўстае шмат праблем, і адна з найбольш важных — як задаволіць духоўныя патрэбы насельніцтва, лепш арганізаваць яго адпачынак?

Адказаць на гэтыя пытанні мы папрасілі загадчыка аддзела культуры Пухавіцкага райвыканкома К. Трухана.

— У кожным калгасе, саўгасе, на прадпрыемствах і ўстановах створаны калектывы мастацкай самадзейнасці. Нямае ў нас калектываў, якія маюць вялікі творчы вопыт і карыстаюцца заслужаным аўтарытэтам. У першую чаргу трэба адзначыць народны хор Мар'інагорскага саўгаса-тэхнікума. У складзе яго налі ста чалавек.

Добра наладжана работа драматычных гурткоў пры Навасёлкаўскім, Блужскім, Цітвянскім, Сінчанскім, Гальнаўскім і іншых сельскіх дамах культуры. Маюць сваё аблічча харавыя калектывы пры Блужскім, Навасёлкаўскім, Туранскім СДК, Азярычанскім, Цітвянскім, Сінчанскім, Шацкім, Дудзіцкім, Талькаўскім і іншых сельскім клубам.

— Вядома, поспех гурткоўцаў і калектываў у цэлым залежыць не толькі ад майстэрства выканаўцаў, але і ад таго, хто імі кіруе і якімі музычнымі інструментамі яны забяспечаны?

— Так, і гэтая праблема нас непакідае пастаянна. Зразумела, што без кваліфікаваных кадраў на любым участку работы цяжка, тым больш, калі гаворка ідзе аб культуры. Без важака, як кажучы, і пушкі не ляццяць у вырай. Што датычыць неабходнасці нашых устаноў, то ў сваёй большасці тут працуюць людзі з адпаведнай адукацыяй. За апошні час да нас прыхіла працаваць дзесяць адукаваных спецыялістаў, шэсць з іх сёлета. Надалілі мы сувязі з Мінскім педвучылішчам, дзе ёсць аддзяленне культасветработы. Студэнты вучылішча афармляюць над Навасёлкаўскім і Туранскім дамамі культуры, шацкіца студэнтаў праходзіць у раёне практыку. Трэба адзначыць, што яны пакінулі прыкметны след пасля сябе. Вучылішча абірае па нашай просьбе з наступнага выпуску прыслаць яшчэ пяць спецыялістаў.

Апрача таго, значную дапамогу некаторым калектывам аказваюць выкладчыкі Мар'інагорскай музычнай школы. Рэгулярна наведваюць сельскія клубы педагогі Валянціна Прышчэпчык, Галіна Казіцкая, Віктар Малашанка і іншыя.

Што датычыць музычных інструментаў, то мастацкія калектывы забяспечаны імі дастаткова. Сёлета райвыканком для набыцця музычных інструментаў, інвентару і абсталявання выдаткаваў 35 тысяч рублёў. Большая частка гэтай сумы ўжо выкарыстана. Папоўнілі свае арсеналы РДК, Рудзэнскі ГДК, Зазёрскі, Талькаўскі і многія іншыя сельскія клубы. Набыты новыя баяны, ударныя ўстаноўкі, магнітафоны, фільмаскопы, тэатральныя ірэслы і гэтак далей.

Горш з насісцямі. Іх набываюць, звычайна, за кошт перавыканання раённага бюджэту. А ў нас тут не ўсё добра.

У сувязі з гэтым хочацца прыгадаць праўленне калгаса «Сіпра», якое надае вялікую ўвагу культурнай рабоце. За годні калгаса тут набываецца ўсё неабходнае.

— Надыходзіць 50-я гадавіна ўтварэння СССР. Якую работу праводзяць вашы калектывы да гэтай падзеі?

— Асаблівы размах набыла самадзейнасць сёлета. Яшчэ ў пачатку года ўсе гурткі і калектывы распрацавалі планы сваёй работы, падрабаль рэпертуары, якімі і кіраваліся ў паўсядзённай рабоце. Арганізацыйны камітэт, створаны пры райвыканоме, сілаў графікі агляду мастацкай самадзейнасці.

А ў другой палове жніўня пачаліся куставыя агляды, якія закончыліся ў верасні. Фінал агляду адбыўся ў лістападзе.

Трэба адзначыць, што асобныя калектывы прадэманстравалі высокае майстэрства. Гэта датычыць Блужскага сельскага дома культуры, які ўзначальвае Валянціна Паўціна, а мастацкі кіраўнік — Яўгенія Забалоцкая. З цікавай змястоўнай праграмай выступіла агітбрыгада гэтай установы. Жюры ўхваліла выступленні ўдзельнікаў самадзейнасці з Сенчанскага клуба, Навасёлкаўскага дома культуры і іншых.

Гонар раёна, безумоўна, Мар'інагорскі народны тэатр. Рэжысёрам працуюць тут Валянціна Палухіна. У мінулым прафесійная артыстка, з багатым вопытам і здольнасцямі, яна ўмее з'яўнаць калектыву, адшукаць цікавую рабочую праграму.

Артысты народнага тэатра пабывалі ў многіх гаспадарках раёна. Цяпла прымаў сельскія гледачы «Трыбунал» А. Макаёнка, «Саслужыўцаў» Э. Брагінскага і Э. Рэзанова ў пастаноўцы мар'інагорцаў.

І. МАРКЕВІЧ,
спец. карэспандэнт «Літаратуры і мастацтва».

ПІСЬМЕННІК ПРЫХОДЗІЦЬ ДА ЧЫТАЧОЎ

□ У Палацы культуры ордэна Леніна Мінскага камбіната камбіната адбыўся літаратурны вечар, прысвечаны 50-годдзю ўтварэння СССР. У гасці да рабочых прыйшлі лаўрэат Леаніда прэміі Іван Мележ, пэзты Іосіф Васілеўскі, Язэп Семяжон, Уладзімір Паўлаў.

У сваіх выступленнях рабочыя гаварылі аб вялікім працоўным уздыме, які пануе цяпер на камбінате, падзяліліся ўражаннямі аб творах беларускіх пісьменнікаў. Затым выступілі гасці. Яны раскавалі пра свае

новыя творы, чыталі іх.

□ Бібліятэка імя Маякоўскага сумесна з Домам культуры швейнага аб'яднання імя Крупскай аб'яднання літаратурны вечар. На ім прысутнічалі вучні старэйшых класаў, работніцы швейнай фабрыкі.

Пісьменнікі Мікола Аўрамчык, Ілья Кляз, Іван Калеснік гаварылі аб братняй дружбе савецкіх рэспублік, чыталі вершы і ўрыўкі з новых твораў. Заслужаны артыст рэспублікі Валерый Прышчэпчык праспяваў некалькі песень.

□ У 15-й школе адбы-

лася канферэнцыя чытачоў па кнізе Алеся Савіцкага «Самы высокі паверх». Чытачы гаварылі аб сваёй цікавасці да інігі, аўтар якой прысутнічаў на канферэнцыі. Пісьменнік адказаў на шматлікія пытанні чытачоў, падзяліўся творчымі планами.

□ У мінскім кінастудыі «Сцяг» працуюць кіналекторы, прысвечаны 50-годдзю ўтварэння СССР. Тут можна паслухаць лекцыі, сустрэцца з пісьменнікамі, мастакамі, дзеячамі навукі. Цікавае выклікаў расказ драматурга Алеся Куча-

ра аб беларускім кінамастатве.

□ Бібліятэка № 11 арганізавала шырокае прагляд лепшых твораў беларускіх пісьменнікаў. Праводзіліся гутаркі аб новых кнігах. Тут пабывалі пісьменнікі Уладзімір Карпаў, Мікола Аўрамчык, Васіль Зуёнак, Хведар Чэрня.

Цікавы ранішніх прывяла другая дзідэя бібліятэка. У гасці да юных чытачоў прыйшлі пісьменнікі Артур Вольскі, Эдзі Агняцвет, Вячаслаў Марозаў.

Л. ФРЫД,
загадчык бібліятэкі № 11 Ленінскага раёна г. Мінска.

ПЕСНЯ ПРА ШАХЦЁРА

[Заканчэнне. Пачатак на 7-й стар.]

разоў больш. Але ж для машыны, хоць і жалезнай, усё ж мера павінна быць. А што калі рэкорд робіцца дзеля рэкорда, каб бліснуць? Праца на знос. І для машыны і для чалавека. А пасля месяці чарапкі склейваць?

Леанід Адамовіч слухае мяне з вельмі сур'ёзным тварам. Доўга думае, марудзіць з адказам. Не, тут было не так. Проста ўбачыў, што машына здольная на большае.

— У нас самае небяспечнае — паломка камбайна. Нават самая нязначная. Спецыфіка такая. Мы як працуем? Укапаўся ў сцяну, і ідзеш метраў 150 да пэўнага месца. Затым камбайн заднім ходам вывядзіцца са штрэка і ўразаецца ў новае месца. Уяўляеце, што калі нешта ў машыне адмовіць у самім штрэку? Ні залезці, ні падлезці. Кліч на дапамогу, каб хутчэй выцягнулі машыну. Хутчэй, бо можа так сціснуць пародай камбайн, што і рады не даці.

— Сціснуць? — не разумею я.

— Але ж, з шахтай трэба ўвесць час на «вы». Прырода не любіць, калі яе спакой трывожаць. Парушылася раўнавага, і пачынае парода ціснуць, каб запоўніць пустату. Асабліва гліна сябе дрэнна трымае — ненадзейная рэч. Значыць, выйце якое? Выйце, каб тэхніка працавала спраўна. Вось гадоўнае, на што я нацэльваю хлопцаў сваёй брыгады. Вачымся мы не вельмі часта. Працуем жа ў чатыры змены, на кожнай — машыніст, яго памочнік і машыніст самаходнага вагона, якім руда адвозіцца ад камбайна. Такую я зрабіў завядзёнку — калі што здарылася, каб адразу ж мне званілі дахаты, ці гэта дзень, ці ноч. Праўда, жонка крыўдзіцца крыху, — усміхнуўся Калінін, — ну, ды неяк ладзім.

— І часта звоняць?

— Бывае. Вунь нядаўна почту паднялі — не ішоў камбайн на адгон. Я ім параў правярыць помпы. Правярылі — зноў не ідзе. Замяніце, кажу, масла. Відаць тут закавыка. Толькі заснуў, зноў званок — замянілі і ўсё пайшло на лад.

— Нябось, назаўтра ўсыпалі хлопцам, што спаць не далі?

— Я б ім усыпаў, калі б не пазвалі ды прастаялі змену.

Вусны Калініна ўсміхаюцца, а ў вачах нечаканыя ільзінікі. Не, пра хлопцаў сваіх Леанід Адамовіч разказвае з павагай. І пра аднавяскоўца Міхаіла Калініна, якога ён сагітаваў кінуць сваё шафёрскае рамяство і пайсці працаваць на шахту, — атрымаўся з Міхаіла класны машыніст камбайна. І пра Барыса Пятрышчава, які заканчвае завочна горны інстытут. Пра Уладзіміра Арцохова, Паўла Мапукевіча, Мікалая Сычова і іншых. Многія з іх — вучні Калініна.

— Брыгадзе нашай прысвоілі званне брыгады камуністычнай працы. Хлопцы, як на падбор. Адзін за ўсіх — усе за аднаго. Добрая палова з іх — камуністы. Вось шкада, толькі, што стаім на капітальным рамонце, не пачылі іх у рабоце.

Я цікаўлюся, ці доўга працягнецца рамонт.

— А я і не спяшаюся, — раптам адказвае Калінін. — Хоць і заробак на рамонце куды меншы, але я нахапак рабіць не люблю. Пакуль кожную дэталю сваімі рукамі не абмацаю — не пастаўлю. Мне майстар кажа, што заганыў яго з запчасткамі, што, маўляў, вельмі пераборлівы. А як жа ж інакш! Не кожны дзень рамонтуюся. Тэхніка, яна да сябе павялі патрабуе.

Пачынаю разумець, чаму Калініну ў свой час даручылі на шахце выпрабавваць лазерную ўстаноўку. Я спытаў пра падрабязнасці і трэба было бачыць, як загарэліся вочы ў чалавека. Узяў у мяне блакноў, пачаў маляваць. Дарэчы, гэта мясцовая прыдумка. Сам лазерны генератар, праўда, дасталі ў Львове, а з астатнім мудрагеллі самі. Сутнасць устаноўкі вось у чым. Машыністу не трэба сядзець на самім камбайне, парыцца ад спякоты, глытаць пыл і глухнуць ад грукату. Машыніст можа спакойна сядзець за пультам воддаль і адтуль пры дапамозе лазернага праменьчыка кіраваць камбайнам, на якім устаноўлена спецыяльнае прыстасаванне. Калінін доўга тлумачыў мне, што і як, ды я так і не зразумеў. Падзівіўся

толькі, як арыентуецца ў такіх складаных рэчах шахцёр.

Пакуль што дыстанцыйнае кіраванне пры дапамозе лазера лепш выкарыстоўваць для пракладкі канвейрных штрэкаў. Бо лазерны прамень ідзе строга па прамой. «Лавіць» сільвінітны пласт пры яго дапамозе, пакуль што, не выпадае.

— Але прыдумасца і гэта, — упэўнена гаворыць Калінін. — Наогул, трэба ішчэ шмат чаго прыдумаць. І каб не так грукатала, і каб пылу было менш. Дарэчы з пылам мы спрабавалі змагацца. Значвалі пароду. Ды выйшла прамашка — вада так цэментуе пароду, што машына не бярэ потым. Трэба нешта іншае... Гут без інжынерных ведаў не абсысця, — асцярожна кажу я.

— Не абсысця, — згаджаецца Калінін. І тут жа дадае: — Інжынеры, яны таксама розныя бываюць. Да нас у шахту аднойчы спусціўся камандзіраваны аднекуль інжынер. Ганарысты такі. Усё парадзі даваў. А я яму кажу: «Прабачце, калі ласка, вы бліжэй стаіце, выключыце камбайн». Забегалі ў яго вочы. Тыч-мыч, за тое схпіўся, за гэта, апазваецца, не ведае як машыну выключыць, а лезе з парадзі... — Леанід Адамовіч хвілінку маўчыць і потым, як бы між іншым, гаворыць: — Я сёлета на вярчэрняе аддзяленне горна-хімічнага тэхнікума паступіў... — глядзіць на гадзіннік. — Загаварыўся тут з вамі. Мне ішчэ ў дачкі трэба ўрок правярыць. А ў шэсць — на заняткі.

Бачу праз акно, як ён выходзіць на вуліцу і на хвілінку спыняецца ля жанчын, якія корпаюцца ля газона з кветкамі. Нешта сытаў у іх і пакрочыў далей. Успамінаю, што забыўся пацкавіцца ў Калініна пра яго грамадскую работу. Мне ж казалі на шахце, што ў Леаніда Адамовіча пэлы тузін грамадскіх даручэнняў. Як дэпутат гарсавета ён адказвае за азелененне горада. Акрамя таго, Калінін член парткома рудніка, член рудкома, член абласнога савета прафсаюзаў, ішчэ нешта...

БЛІЗКАЯ ўжо апошняя кропка. А мне не хочацца развітвацца з малым героем. Думаю пра яго, а ў вушах зноў гучыць матыў той далёкай песні пра шахцёра. «Он был шахтер, простой рабочий...»

У гэтай песні ёсць працяг. Я пачуў яго ў Салігорску... Салігорск — Мінск.

ВІНШУЕМ 3 УЗНАГОРОДАЙ!

За заслугі ў развіцці Беларускага савецкага выяўленчага мастацтва і ў сувязі з сямідзесяцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў мастака Шаўчэнка Акіма Міхайлавіча Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

ГУЧЫЦЬ СЛОВА МІКАЛАЯ ЦІХАНАВА

Сталася добрай традыцыяй, што ў апошнія гады ўсё часцей і часцей завітаюць на эстраду чытальнікі мастацкага слова. Яны робяць вельмі важную справу, прапагандуючы лепшае, што створана і ствараецца ў літаратуры.

Зала Беларускай філармоніі нярэдка радавала і радуе сваіх наведвальнікаў цікавымі, змястоўнымі літаратурнымі канцэртамі, якія прыносяць сапраўдную асалоду аматарам мастацкага слова. Толькі за апошнія часы на яе сцэне выступалі І. Андронікаў, Р. Гамзатаў, К. Куліеў, Д. Кугульцінаў, М. Дудзін, В. Бокаў, Э. Асадаў, такія чытальнікі, як Д. Жураўлёў, Л. Елісееў, І. Русінаў, Ю. Ларыёнаў, А. Ганчароў, І. Колін, В. Сомаў, Л. Каіранская і інш. І на выступленні пісьменнікаў, і на выступленні майстроў-чытальнікаў аўдыторыя назмэнна адказвала шчырасцю і цеплынёй.

Днямі тут адбыўся літаратурны вечар паэзіі, прысвечаны п'яцідзесяцігоддзю ўтварэння СССР. У цэнтры ўвагі вечара былі творы Мікалая Ціханава.

Лаўрэат Ленінскай і Дзяржаўных прэмій Мікалай Ціханаў — адзін з майстроў савецкай літаратуры, мастак, слова якога заўжды было на службе народа. Створанае ім за дзесяцігоддзі мастацкай дзейнасці ўваходзіць у залаты фонд савецкай літаратуры. Мужнасць людзей вогненнага гадоў — грамадзянскай і Вялікай Айчыннай — тэматыка шматлікіх твораў мастака.

Мікалай Ціханаў — шчыры пясняр дружбы народаў, асабліва блізкія яму, рускаму, каўказскія народы, там ён часта бываў, жыў сярод іх, перакладаў іх пісьменнікаў, шмат пра іх пісаў.

Паэзія Ціханава — сплаў рэвалюцыйна-бунтарскага, трыбунанага і глыбока лірычнага.

Вечар адкрыў народны пісьменнік Беларусі, лаўрэат Ленінскай прэміі Іван Мелек. З чытаннем твораў Мікалая Ціханава выступіла артыстка Маскванцэрта Ірына Кастрова. У яе выкананні вершы і балады паэта — то ўзнёсла-патэтычныя, трыбунаныя, то мякка-лірычныя, настраёвыя — прагучалі натхнёна, задумана. Артыстка знайшла фарбы, каб перадаць іх грамадзянскі запал, баявісць, чалавечнасць.

Ф. АНДРЭЙЧЫК.

ПОСПЕХ «РАДЗІМІЧАЎ»

Ёсць у Гомельскім універсітэце вакальна-інструментальны ансамбль. Называецца ён «Радзімічы». Не прайшло і двух гадоў з часу яго заснавання, а ўдзельнікі ансамбля сталі ўжо дыпламантамі Усесаюзнага конкурсу вакальна-інструментальных ансамбляў «Універсіада-72».

Днямі «Радзімічы» вярнуліся з гастрольнай паездкі па вобласці. Сваю праграму ансамбль прысвяціў знамянальнай даце — 50-годдзю ўтварэння СССР.

Валерыя ПАЛАЎКОЎ,
студэнт 3-га курса гісторыка-філалагічнага факультэта.

У РЭДАКЦЫЮ ГАЗЕТЫ «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Дазвольце са старонак газеты падзякаваць творчым ўстановам і таварышам па вучобе і рабоце, якія павіншавалі мяне з нагоды майго 70-годдзя, за іх добрыя словы і пажаданні.

Таццяна БАНДАРЧЫК.

г. Вабруйск.

Выказваю шчырую ўдзячнасць арганізацыям і культурна-асветным установам, сябрам і чытачам, якія прыслалі цёплыя віншаванні з нагоды майго 50-гадовага юбілею.

Міхась ДАНИЛЕНКА.

г. Гомель

Л. Мазепа (Яраслаўна)

Г. Туфціна (Кармен)

У. Кіняеў (Ігар Святаслававіч)

А. Урабель (Эскамільев)

... І НЕПАЎТОРНАЕ ХАРАСТВО

ГАСТРОЛІ МАЙСТРОЎ ОПЕРНАГА І БАЛЕТНАГА МАСТАЦТВА УКРАЇНСКАЯ ССР

СВЕЖЫ І ЧЫСТЫ спеў вылучаецца з хору, узнімаецца над сцэнай, пераліваецца адценнем мілагучнай украінскай мовы, зачароўвае залу шчырасцю пацуючай маладой княгіні. Артыстка Людміла Мазепа здолела выказаць якасці характару Яраслаўны не толькі багатым тэмбрам галасы, але і неспадзяванымі праявамі драматычнага таленту. Надзвычай выразны твар і пастава актрысы спрыялі завяршэнню вакальна-сцэнічнага вобраза ў спектаклі «Князь Ігар», які адбыўся на сцэне Беларускага тэатра оперы і балета.

— Прыгожы, мяккі тэмбр, добры густ, артыстка з выдатнай вакальнай манерай, — ацэньвае дэбютантку галоўны дырыжор нашага тэатра оперы і балета народны артыст УССР Яраслаў Вашчак.

Уражанне ад сціплай спявачкі з братняга Кіева можа быць ацэнкай і прызнаннем поспеху ўсёй украінскай музычнай школы. Хацелася б, каб воплескі і кветкі, якімі адкрыўся тыдзень майстроў суседняй рэспублікі ў Мінску, дайшлі да сэрцаў

украінскіх сяброў як падзяка за тую ролю, што адыграла іх песенна-тэатральнае мастацтва ў развіцці спрадвечных культурных сувязей паміж нашымі народамі. З радасцю вітаюць спевакоў і танцораў братняга народа аматары і майстры беларускай сталіцы.

Народная артыстка БССР Лідзія Галушкіна:

— Гастролі ўкраінцаў для нас — свята мастацтва і братэрства. З радасцю чакаю новай сустрэчы з народнай артысткай СССР Нінэль Ткачэнка. Апошні раз мы бачыліся з ёю ў Адэсе, а дзямі спаткаемся ў нас, на сцэне, у спектаклі. У мяне партыя Амнерыс, Аіда — Нінэль Ткачэнка...

Сяброўства артыстаў з Мінска, Кіева, Львова, Харкава, Днепрапятроўска, Адэсы мае шмат сведчанняў не толькі за апошнія гады.

Мелі поспех і ў нас і на Украіне сумесныя партыі ў операх, балетах, канцэртных праграмах і вечары з удзелам М. Ворвулева, Л. Александроўскай, Б. Руданка, В. Глушакова, Т. Шымко, Л. Ражанавай, В. Каліноўскай,

Т. Ніжнікавай, Я. Чаўдар і іншых.

Заслужаны артыст БССР, лаўрэат міжнародных конкурсаў Аскольд Сухін:

— Мне даводзілася выступаць у канцэртах і захапляцца галасамі Гнацюка, Руданка, Гуляева, Мірашнічэнка і іншых сяброў і старэйшых таварышаў. А з многімі пасябраваў у Італіі. Напрыклад, разам са мною стажыраваліся ў Ля Скала А. Салаўяненка і М. Кандрацюк...

Не толькі для знаўцаў класічнага рэпертуару, але і для тых, хто ўпершыню слухаў «Кармен» Ж. Бізе, шмат цудоўных хвілін падарыла народная артыстка УССР Галіна Туфціна, спяваючы партыю гарэзлівай і свавольнай цыганкі. Салістка Кіеўскага тэатра імя Т. Шаўчэнка, лаўрэат міжнароднага конкурсу Г. Туфціна ўжо з'яўлялася ў Беларускай сталіцы ў класічных операх — «Кармен» і «Трубадур». Выступленне 15 лістапада — яе падарунак мінчанам.

Мела поспех складаная па сутнасці партыя князя Ігара, якая патрабуе не толькі вакальных, але і сцэнічных здольнасцей, з

пачуццём выкананая заслужаным артыстам РСФСР Ул. Кіняўскім (Ленінград), што сустрэўся на мінскай сцэне з украінскімі гастролёрамі. Бліскуча (як і кожны тэатрал) выступіў у оперы Ж. Бізе народны артыст УССР Аляксандр Урабель. Яго адданасць класічнаму рэпертуару прынесла плён не толькі на сцэне Львова: за найлепшае выкананне партыі Анегіна балгарскія меляманы ўшанавалі яго вышэйшай узнагародай конкурсу. Гэты выхаванец львоўскай опернай школы ўпершыню ў Мінску, і добры ўрачысты настрой падказвае яму цёплыя словы.

— Чароўны Мінск падвечар... Ужо магу казаць пра надзвычай гасцінны ваш люд. З гонарам за свой і ваш тэатр, сустрэўся з галоўным дырыжорам Я. Вашчаком, майстрам выключна дасведчаным, сапраўдным талентам опернай справы. Гастролі маіх землякоў працягваюцца да 21 лістапада, і хачу спадзявацца, што прыезд Бэлы Руданка дапаможа нам свае найлепшыя пачуцці да Беларусі выказаць з майстэрствам, вартым нашага з вамі братэрства...

МІНЧАНЕ і госці Беларускай сталіцы гарача аплачваюць пасланцам звонкагалосай Украіны.
Ул. ЛАДЗІК.

